

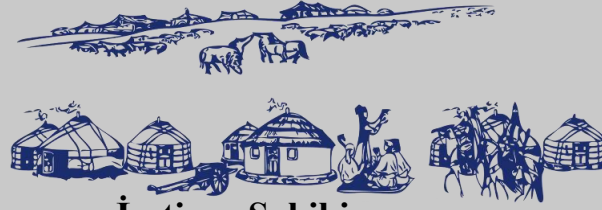

Göçebe Dergisi

AĞUSTOS 2023 Sayı: 21

Fikir, Kültür, Sanat ve Edebiyat Dergisi

İmtiyaz Sahibi

Gökçe Yükselen PELER

Genel Yayın Yönetmeni

Serkan YÜKSEL

Genel Yayın Yönetmeni Yardımcısı

Birkan UZUNOĞLU

Yayın Kurulu

Birkan UZUNOĞLU

Gamze KUTUP

Hatice KARAKAYA

Hilal ÇAĞLAR

Merve ARISAL

Muhammed Burak GÜNERİ

Serkan YÜKSEL

Şule BERBER

Tuğçe Burcu DEMİR

Redaksiyon Kurulu

Gamze KUTUP

Hatice KARAKAYA

Merve ARISAL

Tuğçe Burcu DEMİR

Sosyal Medya

Ahmet Dursun TAMER

Sekreteryaya

Hilal ÇAĞLAR

İletişim

Adres: Salih Kayasal Sok. Levent APT. NO: 6/5

Girne, KKTC

Tel: +90 507 041 54 09

E-posta: gocebedergi@gmail.com

ÖN SÖZ

21. Sayımızı Sunarken

İstiklal Mücadelemizin kahramanlarını, ülkemizin ve milletimizin bölünmez bütünlüğü için canlarını seve seve veren tüm aziz şehitlerimizi, kahraman gazilerimizi rahmet, minnet ve şükranla anıyor, 30 Ağustos Zafer Bayramınızı tebrik ediyoruz.

Dergimizin Ağustos Sayısı, ‘‘Düşünce/Fikir Yazıları’’ ‘Edebî Yazılar’’ ve ‘‘Kitap Önerileri’’ ve ‘‘Türk Dünyası Atasözleri olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır:

Düşünce/Fikir Yazıları; Huzur ve Mutluluk Mekânı: Türk Evi, Kahramanmaraş’ın Manevi Büyüğü: Malik Ejder Hazretleri, Mutallip Saydulla Ve Şiirleri, Orta Asya Türk Tarihi II Uygur Türklerinin Moğol İmparatorluğundaki Rolü, Türk Destanlarında Kahramanlık, Üç Yılın Ardından ‘‘Göçebe’’ başlıklı yazılardan oluşmaktadır.

Edebî Yazılar; Napolyon’un Gölgesi, Aşk İnliyor, ve İnsan, Hiçlik Karşısında, Süveyda başlıklı yazı ve şiirlerden oluşmaktadır.

Yeni sayımızın kulaklarda hoş bir seda bırakması ve dün isimli hazinede şimdiden yerini alması dileklerle.

Birkan UZUNOĞLU

İÇİNDEKİLER

DÜŞÜNCE/FİKİR YAZILARI	5
ÜÇ YILIN ARDINDAN “GÖÇEBE” – Serkan YÜKSEL	5
KAHRAMANMARAŞ'IN MANEVİ BÜYÜĞÜ: MALİK EJDER HAZRETLERİ – Abdullah ALAGÖZ	8
MUTALLİP SAYDULLA VE ŞİİRLERİ – Mutallip SAYDULLA	11
ORTA ASYA TÜRK TARİHİ II UYGUR TÜRKLERİNİN MOĞOL İMPARATORLUĞUNDAKİ ROLÜ – Asım Can ÖZTÜRK.....	16
TÜRK DESTANLARINDA KAHRAMANLIK – Davronbek ORIPOV	23
HUZUR VE MUTLULUK MEKÂNI: TÜRK EVİ – Ahmet URFALI.....	29
EDEBÎ YAZILAR	34
NAPOLYON'UN GÖLGESİ – Ahmet Muhammet ÇAKAR	34
AŞK İNLİYOR – Pokiza MAHMUDOVA	41
VE İNSAN – Dr. Fatih KESKİN.....	42
HİÇLİK KARŞISINDA – Yasin UYSAL.....	43
SÜVEYDA – Selçuk ARSLAN	44
YOL'SUZLUK – Saffet DİNLEMEZ	47
“KORKUT ATA” OYUNU ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME – Tuğba AYDOĞAN	48
TÜRK DÜNYASI ORTAK ATASÖZLERİ	51
KİTAP ÖNERİLERİ	52

DÜŞÜNCE/FİKİR YAZILARI

ÜÇ YILIN ARDINDAN “GÖÇEBE”

Serkan YÜKSEL

Bir dönem ismine “koronavirüs” denilen ve korku-gerilim filmlerini andıran bir hikâyeyi sadece televizyon ve internetten takip edip hayretler içinde seyrediyorduk. İşin ciddiyetini anlamadan önce belki biraz da ilginç geliyordu bize. Ta ki bir gün Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanı bir açıklama yapana kadar. Türkiye’de ilk koronavirüs vakası görülmüştü. Bu bizlere bir korku salmakla birlikte çok şaşırtmamıştı zira bu hastalık çok kolay yayılıyordu ve bizler de izlediğimiz filmlerden durumun nasıl gelişeceğine biraz aşinaydık. “Film” diyorum çünkü yukarıda da yazdığım gibi bu olay 2020’den önce bizler için çok defa tekrarına gördüğümüz filmlerin benzer bir senaryosu gibiydi. Tek farkı vardı: Filmlerde insanlar gerçekten ölmüyordu. Bir gün yine her zamanki gibi sabah uyandık. Kalktık ve okulumuza gittik. Lakin ani bir kararla öğleden sonra derslerimiz iptal edildi ve hepimiz sokakta tedbir amaçlı maske takan insanlara garip gözlerle bakarak evlerimize döndük. Ardından olayın ciddiyetini kavrayamadan o haberi dinledik televizyonlardan: “Okullar 21 gün tatil edildi.” Sizlerin de tahmin edeceği gibi bir öğrenciyi beklemediği anda gelen tatil kadar mutlu eden bir şey dünya üzerinde zor bulunur. Bizler de aynı durumdaydık fakat sonra işler çok ciddileşti. Aslında her zaman ciddiymiş ama biz farkında değildik. Evlerimize kapandık, uzun günler geçirdik, hastalığa yakalananlara dualar ettik, sevdiğimizimizi kaybettik. Kimi sevdiğimizle yeniden görüşme şansını elde ettik ancak kimileriyle vedalaşmaya dahi zamanımız olmadı. İşte tam bu zamanlarda üzerimizde bir vebal hissetmeye başladık. Evet okulumuz artık çevrim içi oldu, evet ilk sene her şey belirsizdi, şüphelerle doluydu. Bizler belki her şeyin netleşmesini bekleyebilirdik ama zaman bekleliyorduk. Bu durum bizlerde bir rahatsızlık oluşturmaya başladı. Çünkü hepimiz aynı yolda yürümek isteyen ve aldığı her nefesi borç sayan ve hakkını vermek isteyen gençlerdik. Ömer Hayyam’ın şu dizeleri ve bilumum benzer sözler bizi harekete geçirdi:

“Çayda akan su gibi, çölde esen yel gibi
İşte bir günü daha kayboldu ömrümün.”

Ülkemiz böyle bir durumdayken, ekmek parası kazanmak için hayatını tehlikeye atarak işlerine giden büyüklerimiz, küçüklerimiz varken bizler boş duramazdık. Mademki insan ölümlü, mademki insan bir gün kemik olacak, mademki sözler uçacak, o zaman bizler kalıcı olanın peşine düşmeliydik: Yazı. Bu şartlardayken arkadaşlarımızla bir karar aldık ve dergi çıkarmaya karar verdik. Dergimizde de geçmişte ve günümüzde Türk milletine, Türk kültürüne, Türk diline hizmet etmiş hiç kimseyi unutmamayı, her fırsatta onları hatırlamayı ve hatırlatmayı görev bildik. Zaten hiçbirisi de hafızalardan kolay kolay silinecek isimler değildi. Fakat bir problem daha vardı: Para. Bir dergi çıkarmak, bu dergiyi yaymak ve sürekliliğini sağlamak kolay bir iş değildi. Belki birkaç zaman olabilirdi ama sürekliliği kesin değildi ve bizim de amacımız geçici olmak değildi. Böyle bir durumda yeni bir çözüm bulmamız gerekiyordu çünkü bizim amacımız o surda o gediği açabilmektir, karınca misali bir damla suyu taşıyabilmek, borçlu olduğumuz milletimize borcumuzu elimizden gelen şekilde, elimizden geldiğince ödemektir. Bizler de “O zaman e-dergi çıkaralım.” dedik ve başladık bir maceraya. Bu macerada bir avuç insandık. Kimse ne yapacağını tam olarak bilmiyordu. Fakat bu zaman bizim yardımımıza Saffet Alp Yılmaz, namıdiğer “Saffet Abi” yetişti. Şimdiye kadar bildiği her şeyi bizlere öğretti, tavsiyelerini verdi. Teknik işini çözdükten sonra sıra gelmişti yazı bulmaya. Tanıdığımız, bildiğimiz, duyduğumuz her hocamıza, her arkadaşımıza, her büyüğümüze bir şekilde ulaşmaya çalıştık. Sağ olsunlar, o zamandan bu zamana kadar bize her zaman destek olan hocalarımız, arkadaşlarımız, büyüklerimiz oldu. Destek olmak istemeyenler, “Siz bu işi yapamazsınız!” diyen “tanıdıklarımız” da dahil herkese çok büyük bir teşekkür borçluyuz. Çünkü bunlar bizi iyi ya da kötü teşvik eden şeylerdi. Bir zaman sonra her şey rayına oturdu. Artık herkesin bir görevi vardı. Zaman geçtikçe yazılarımız çok çeşitlenmeye başladı. Neler yayımlamadık ki? Saha Türkçesinden Gagavuz Türkçesine kadar şiirler, hikâyeler, makaleler ve düşünce yazıları yayımladık. Türk dünyasının her yerinden atasözleri paylaştık. Bizlerin de okumak için can attığı kitapların hepsini dergimizde boy boy sergiledik. Öyle ki bugün bir insan Göçebe Dergisi’nin arşivine baktığında psikolojik tahlillerden Saha Türklerinin bayramlarına kadar her şeyi bulabilir. Profesör hocalarımızdan hiçbir ünvan ya da tecrübesi olmayan insanlara kadar herkes bir şekilde, iyi ya da kötü bize destek oldu. “Kötü destek nasıl olur?” diye sorabilirsiniz belki. Sormak size, açıklamak da bize düşer. Kötü sözler, heves kaçırıcı bakışlar, önümüze konulan taşlar da elbette bize destek oldu. Bizlere neden başarmak zorunda olduğumuzu bir kez daha gösterdi. Zira bahsettiğim gibi, bizim derdimiz surda gedik açmaktır.

3 yılın ardından hiçbir arkadaşım bu emekten ve uğraştan tek bir kuruş para kazanmadı, kimseden bir ayrıcalık görmedi ya da fayda sağlamadı. Hoş, amacımız da bunlar değildi zaten.

Bizim tek amacımız aldığımız nefesin borcunu ödeyebilmektir. Fazla uzatmadan neticeye gelecek olursak bugün bulunduğumuz noktada teşekkür etmemiz gereken çok fazla insan var. Emin olun ki sadece isimleri yazmakla yetinsek bu yazıdan daha fazla bir hacme sahip olur. Lakin bir kişiyi atlamamız mümkün değil. Bu yazıyı okuyan insanlar belki şöyle düşünecek: “Bu düşünceye sahip insanlar nasıl denk geldi de birbirini buldu?” Aslında cevap çok basit. Bizler, içinde bu hevese sahip ama ne yapacağını bilmeyen Türk gençleriydik. Bir insan hepimizi tek tek buldu, tek tek ilgilendi, tek tek dinledi, tek tek konuştu. Bizlere bu bilinci o insan verdi. Bizlere boş geçirilen her saniyenin vebal olduğunu, bizim devletimize, milletimize borçlu olduğumuzu ve bu borcu da en iyi şekilde hizmet ederek ödeyebileceğimizi öğretti. İsmi yazmak çok kolay ama ismini hangi sıfatla niteleyeceğimizi seçmek ve yazmak çok zor. Akademi dünyası onu “Doç. Dr. Gökçe Yükselen Peler” olarak tanıyor, bizler ise zaman zaman “Gökçe Abi”, zaman zaman “Manevi baba” olarak tanıyoruz. Fakat bütün sıfatların üzerine, biz her zaman onu “Gökçe Hoca” olarak biliyoruz. Elbette ki öğrettiği her şeyin yanında nasıl “Hoca” olmak gerektiğini de öğreniyoruz...

Son olarak yine tekrar edeceğim. Teşekkür edecek çok fazla insan var. O insanlara, bizlere destek olan herkese yapabileceğimiz en kısa ve kesin sonuçlu şey selam söylemek olur çünkü o insanlar kendilerini çok iyi biliyor. Burada da bizim yardımımıza Yunus Emre yetişiyor:

“Bizi bilmeyen ne bilsin?

Bilenlere selam olsun.”

Nice 3 yıllarda buluşmak ümidiyle...

KAHRAMANMARAŞ'IN MANEVİ BÜYÜĞÜ: MALİK EJDER HAZRETLERİ

Abdullah ALAGÖZ¹

Türk toplumunda bazı isimler vardır ki bulunduğu şehre hatta bulunduğu coğrafyaya ismi sirayet etmesin. Kahramanmaraş da o şehirlere birisidir. Kahramanmaraş; Türkmen, Kürt, Çerkez ve Çeçen kökenli vatandaşlarımızın devlet ve millet şuuruna vakıf, barış ve huzurla bir arada yaşadığı, kadim ve köklü bir geçmişi olan bir Anadolu şehridir. Bir şehrin geçmişini geleceğe aktaran ise bağrında yaşayan ya da bağrından çıkan tarihi ve manevi değerleridir. İşte bu değerler Kahramanmaraş'ta ise bir hayli fazladır.

Kahramanmaraş'ın manevi iklimine etki eden tarihî ve manevi isimler öyle ki asırlar boyu çocukların kulaklarına ezan ile okunarak bu günlere gelmiştir. Mesela; yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim'de Kehf suresinde geçen Ashab-ı Kehf gençlerinin sığındıkları mağara Kahramanmaraş'ın Afşin ilçesinde bulunmaktadır. Hâl böyle olunca şehrin kuzey bölgesi olan Afşin ve Elbistan'da manevi iklim Ashab-ı Kehf delikanlılarının isimleriyle oluşmuştur. Afşin ve Elbistan yöresinde doğan çocuklara Ashab-ı Kehf gençlerine hürmeten; Yemliha, Mekselina (Meksen), Mislina, Tebernuş gibi isimler, hatta hayvancılıkla uğraşanlar ise sürülerine bekçilik eden çoban köpeklerine ise Kıtırmir ismini vermektedirler. Gaziantep'in Nurdağı ilçesinin Kahramanmaraş sınırı yakınlarındaki Durmuşlar köyünde makam/türbesi bulunan, Hz. Peygamber'in sahabelerden olan Ukkâşe Hz.lerinin ismi de Ökkeş olarak Türkçeleştirilmiş² olup şehre sirayet etmiştir. Kahramanmaraş'ta manevi büyüklerin, şehitlerin, genç yaşta ölenlerin, vefat eden aile büyüklerinin isimlerinin yeni doğan çocuklara verilmesi yaygın bir gelenektir. Bu geleneği hem Hz. Muhammed'in babasının³ ismini doğan erkek evladına vermesi sebebiyle Sünnet olarak görmekte, hem de kadim Türk kültüründe doğan çocuklara aile büyüklerinin adının verilmesini töre olarak kabul etmektedirler.

¹ Sosyolog/Araştırmacı

² Türk kültüründe Muhammed ismi Mehmed, Fatıma ismi Fadime/Fatma, Ukkâşe ismi Ökkeş, Raziye ismi İraz Marya ismi Mariye, vb.olarak Türkçeleştirilmiştir.

³ Hz.Muhammed (SAV)'ın babasının adı Abdulah'tır.

Yine Kahramanmaraş'ta ismi bölgeye sirayet etmiş manevi büyüklerden birisi de Hz. Peygamber (SAV) damadı ve akrabası olan dördüncü İslam Halifesi Hz. Ali (ra)'nin komutanı ve yardımcısı Malik bin Eşter hazretleridir. Bizans kontrolünde olan Anadolu'ya yapılan İslam fetih girişimlerinde bölgeye akın düzenleyen komutanlardan olan Malik bin Eşter Hz.leri; aslen Yemenlidir. Suriye yakınlarında Bizanslılara karşı girdiği savaşta gözünden yara alması sebebiyle Eşter⁴ lakabını almıştır. Muhtemeldir ki Suriye'de yapılan savaşlardan sonra Kahramanmaraş bölgesine gelmiştir. Hz. Ali'nin Hz. Ebubekir'in oğlu Muhammed'i, Mısır'a vali atar. Muaviye ile siyasi ihtilafa düşen taraflar arasında çıkan tartışmada Mısır'da vali Muhammed'e karşı ayaklanma başlar. Bunun üzerine çıkan ayaklanmayı bastırmak üzere, Hz. Ali tarafından bölgeye gönderilen usta komutan Malik bin Eşter/Malik Ejder, Kalzum denilen bir bölgede bir eve misafir olur. O evin sakini ve Muaviye tarafından tertiplenen bir hile ile Hz. Ali'nin Seyfi⁵ Malik Ejder zehirlenerek öldürülür. Cenazesi Hz. Ali'nin karargâhı olan Kufe'ye götürülmek istenir. O zaman ki yol güzergâhı Harran üzerinden yapılmaktaydı. Hz. Ali taraftarlarının yoğun olarak yaşadıkları Maraş bölgesi Malik Ejder'in cenazesini Maraş'a defin etmişlerdir. O günden bu yana her Maraşlının mutlaka uğradığı dua ve niyazda bulunduğu müstesna bir mekân olur. Çocuklara isim ezanı burada okunur, hastası olan şifa duasını bu türbede yapar, pehlivanlar er meydanında el bağlamadan evvel türbede huzura çıkar. Askere gidecek olanlar adak kurbanını ve kına yakmasını burada gerçekleştirir.

Böylesi değerlerin bir şehre ve şehrin insanlarının hâline sirayet ettiği değerlendirilir. Nitekim Kahramanmaraş'ın mizacının sertliği, haksızlığa karşı çıkışı, kahramanlığıyla bilinmesi, vatan, millet ve bayrak uğruna her badireyi göğüsleyebilmesinin ardında Malik Ejder Hz.lerinin olduğunu söylerler. Maraşlı pehlivanların er meydanında Malik Ejder aşkına diye selamlama yapmaları bir gelenek hâlini de almıştır. Doğan erkek çocuklara Malik Ejder isminin verilmesi ise de o kahraman komutanın ve Hz.Ali'nin silahşorunun isminin bu topraklarda ebediyen yaşayacağını göstergesidir.

Bin yıldır İslamiyet'in hüküm sürdüğü Türk bedeninde, Allah'a, Resul'üne (SAV), Ehl-i Beytine, Sahabesine, Tabine, Tebey-i Tabinine, Evliyasına, Allah dostlarına, salih kişilere, kahramanlarına, mazlumlarına, şehitlerine hürmet, sevgi ve bağlılık zerrey-i miskal azalmadan

⁴ Eşter: göz kapakları ters/kesik anlamındadır.

⁵ Seyf: Kılıcı/Silahtarı

devam etmiştir. Onları yaşamın ayrılmaz bir parçası görüp sevinçte, tasada, elemde her zaman sığınacak liman, başvurulacak bir rehber olarak görmüşlerdir. Belki de bu yüzdendir ki onca badireye ve sıkıntılara rağmen Türk'ün azminden ve ümidinden bir şeyler eksilmemektedir. Türk milletinin sinesinde taşıdığı bu ulu kişilerin manevi koruması altında olduğumuzun hissiyatı bizlerin geleceğe umutla bakasını sağlamaktadır.

Son söz olarak Ashab-ı Kehf delikanlılarının, Hz. Ukkâşe/Ökkeş'in, Malik bin Eşter/Malik Ejder'in, Arslan Bey'in, Rıdvan Hoca'nın, Sütçü İmam'ın ve nice kahramanların manevi ikliminin nüfuzu ile bezenmiş bir hisle söylenen ve kalesinin duvarında nakşedilmiş hâlde gelenleri karşılayan bir söz ile yazımıza son veriyoruz.

“MARAŞ BİZE MEZAR OLMADAN, DÜŞMANA GÜLZAR OLAMAZ!”

MUTALLİP SAYDULLA VE ŞİİRLERİ

Mutallip SAYDULLA

Modern Uygur şiirinin diasporadaki önemli isimlerinden biri sayılan Mutallip Saydulla, 8 Ekim 1972 yılında, Doğu Türkistan'ın Hoten ili Kiriye İlçesi'nin Laysu Köyü'nde aydın bir ailenin ilk çocuğu olarak doğdu. 1993 yılında Ürümqi'de bulunan Şincang Petrol Enstitüsü'nden mezun oldu. Mezun olduktan sonra, Karamay şehrinde Petrol Genel Müdürlüğü'nde teknisyen ve mühendis yardımcısı olarak çalıştı.

Şairin sanat hayatı üniversite yıllarında başlamıştır. Uygur edebiyatının önemli dergilerinden sayılan “Tanritağ”, “Tarım”, “Turpan”, “Maybulak” gibi dergilerde 300’den fazla şiiri, eleştiri ve özgün makaleleri; “Edebî Tercimiler”, “Şincan Geziti”, “Şincang İqtisad Geziti”, “Urumçi Kechlik Geziti”, “Asiya Kindiki”, “İşçilar Vakti” gazetelerde 200’den fazla tercüme eseri; Türkiye’de ise “Kardeş Kalemler”, “Güncel Sanat”, “Hece”, “Yelkensiz”, “Sin Edebiyat Dergisi”, “Yaşam Fanzin” ve “Lacivert” gibi dergilerde birçok şiiri yayımlanmıştır. 2021 yılında şairin bazı şiirleri “diasporada yaşayan Uygur şairlerin yayımladığı”, “Çağdaş Uygur Şiir Antolojisi”, “Dilsiz Kuşlar”, “Çağdaş Uygur Şiirleri Güldestesi”, gibi şiir kitaplarında da yer almaktadır. Ayrıca 2023 yılında Ayşe Nur Şener’in derlediği ve Hemera Yayınları tarafından basılan “Yaşam’ın Kıyısından” adlı şiir seçkisi kitabında Mutallip Saydulla’nın da şiirlerine yer verilmiştir. Yine 2023 yılında Melis Bektaş tarafından derlenen “Şiir Treni” adlı şiir seçkinde Mutallip Saydulla’nın şiirleri yer almaktadır. Ayrıca şair “Güfte Edebiyat” dergisinin “Doğu Türkistan” editörlüğünü yürütmektedir. Şairin bazı şiirleri, İngilizce, Norveççe, Çince ve Türkçeye çevrilmiştir. Youtube vb. sosyal medya platformlarında 60’tan fazla şiiri seslendirilmiştir.

Mutallip Saydulla Norveç’te yaşamaktadır. Çince, Türkçe, İngilizce ve Norveççe gibi yabancı dilleri bilmektedir. Kendisi evli olup Oğuz adında bir oğlu Uyguray isimli bir kızı bulunmaktadır.

2023 yılında şairin Türkiye’de yayımlanmış eserleri şunlardır:

1. *İki Göz İki Yüz*, Dahi Yayıncılık, 2020.
2. *Denizin Söyledikleri*, Bengü Yayınları, 2020
3. *Soğuk Sahil*, Bengü Yayınları, 2022.
4. *Ayrılık Mersiyesi*, Bengü Yayınları, 2023.

HIRSIZ

Çiçeğini alıp kaçtım

Hırsızım ondan beri

Senin gözünde.

Kendimi kaybettim senin ezgilerinde

Fakat

Sen şimdi kadısın

Sükût kelimesinde.

7 Aralık 2021

YOLCU

Çırılçıplak soyunmuş güneş ışığında

Sabahleyin kapıları açılan yollara su serpiyorum

Bir kişinin varlığı ya da yokluğundan şüphe ederek

Taşları ya da ona benzer nesnelere üst üste toplamak

mümkün

Ancak insanlar için bu imkânsız

Nedir o ışık saçmayan güneş demek?

Kim demiş bizi تنها yaşayamaz?

Aşk mahiyetinde tenhalığa sürülmektir

Tıpkı ışığı kucaklamak gibi

Sonra yavaş yavaş suya dönüşmek gibi

Her daim sonsuz gökyüzüne baktığımda

Nedendir

Daima bana doğru gelmekte olan bir yolcuyu görüyorum

Ah! Tenhalık arayıp kaybolan yollar!

Gel! Ben elinden tutayım

İkimiz bu yolculuğun sonsuz yolcusuyuz.

25 Aralık 2021

YILLAR

Yıllar tren vagonları gibi geçmekte

Bizi beklemekte olan ebedi yurdumuza doğru

Sen kaybolsan, ben konuşamam

Sanki güneş bir şey söylemek ister

Sen onu anladın

Sen onu hissettin

Belki sokakta dolaşırken fısıldayan o ağaçlarda.

26 Aralık 2021

BELİRGİNLEŞTİREN

Önce seni en tatlı hayallerde uyutuyorum

Ellerini tutarım

Yaklaştığımda kendimi kaybederim

Ardından

En sevdiğin nefis tabaklarına yatırılırım

Batı tarzı

Yemek yemede kullanılan çatal ve bıçaklarınla

doğranırım

Dudaklarına yaklaşırım

Ansızın

Nedendir artanların konulduğu tabaklara boşaltılırım

-Sen belki zayıflamak istemiřsindir-

Onun için beni meze yapmaktan çekiniyorsundur

Benim varlığımı unutup

Bilemediđim birlerine telefon edersin

Beni duymadı, diyorsun

Ya da hiç hesaba katmıyorsun

Yolda uzanıp yatan raylara

Beni kaldırıp atmak istersin

Arkana hiç dönüp bakmadan gitmiř olursun

Tren vücudumu ezip geçtiđinde

Bana dönüp birden ağlamaya bařlayarak

Trenin geçmesini beklersin

Ben rüyadan uyandım

Ben hıçkırığa hıçkırığa ağladım

Bilemiyorum

Sen de benim gibi ağlamış mısın?

29 Aralık 2021

İNCİNME

Her sene aynen bu zamanda
Gece hiç tereddütsüz ikiye ayrılır
Mesafeler açıldıkça
Ruhlar yaklaşır
Yıllar geçtikçe insanlar yaşlanıverir
Sevgi çoğaldıkça küçük çocuğa dönüşür
Her defa seni özlesem
Yol üzerindeki döner kavşakta küçük bir çocuk nar suyu
satar.

31 Aralık 2021

SOYUNMAK

Hayatta en güzel bir şey var, diyesim gelir bazen
Dertsiz
Dermansız
Kavga dövüşsüz
Ancak ve ancak
Gerçekleşme ihtimali olmayan hayali soyundurup
Namusuna dokunmak
İnanmazsan
Hemen ardından denersin.

5 Ocak 2022

ORTA ASYA TÜRK TARİHİ II UYGUR TÜRKLERİNİN MOĞOL İMPARATORLUĞUNDAKİ ROLÜ

Asım Can ÖZTÜRK

Özet

Cengiz Han tarafından 1206 yılında kurulan Moğol İmparatorluğunun kurulması ardından bu imparatorluğun sınırları coğrafyasını aşması ile birlikte doğu, batı, kuzey bölgelerinde Büyük Okyanus'tan Sibirya'ya bu coğrafyadan Güney'de var olan Hindistan'a kadar uzanmıştır. Cengiz Han bu coğrafyalarda birçok kavmi kendi bünyesine katar bu kavimlerden biri ise hiç şüphesiz Uygur Türklerini de kapsayacaktır. Cengiz Han 1206 yılında Moğol İmparatorluğu'nun temellerini atmış ise de imparatorluğunu geliştirmek adına özellikle Uygur Türkleri ile Budist toplulukların yaşadığı coğrafyaları istila ederek bölgedeki önemli Turfan, Hotan, Kaşgar gibi şehirlerden imparatorluğuna fayda sağlayabilecek Uygur Türklerini sanat alanında bürokrasi alanlarını bilen deneyimli Uygur devlet adamlarını imparatorluğun bünyesine alarak inşaat alanından, şairine, aydın kişisinden, denizcileri, diplomatlara, şairlerine kadar imparatorluğun bünyesi almış kurulan bu imparatorluk için çok önemli adımlar atılmıştır. Moğol İmparatorluğunun kanunlarını Uygur alfabesi ile hazırlanarak İmparatorluk bürokrasisinde kilit isimler olmuşlar. Özellikle başkentleri olan Beş Balık bölgesinden binlerce Uygur Türkünü getirerek imparatorluk içerisinde tavandan, tabana kademelerde Uygurların eserlerini görmek mümkündür. Özellikle Moğol İmparatorluğu mütemadiyen doğu, batı, güney, kuzey bölgeleri ile savaş hareketleri gerçekleştirmiş olup Uygur Türkü komutanları Moğollarda bu istilalarda ve savaşlarda öncülük veya rehber olarak yardımcı olmuşlardır. Cengiz Han kendi hükümdarlığı döneminde başlatmış olduğu Uygur Türklerinin ilim ve bilim yönünden faydalanması vefatından hemen sonra selefleri tarafından da devam ederek Uygur Türklerini devlet kademelerinde çalışmasına izin verilmiştir. Uygur Türklerinin en önemli devlet adamlarından olan Mahmut Yalvaç gibi önemli bürokratları imparatorluk kademelerinde görmek mümkündür. Cengiz Han'ın büyük torunu olan Kubilay Han, Pekin'i işgal ederek başkent yapmasının ardından dedesi Cengi Han'ın yaptığı gibi ve diğer seleflerinde uyguladığı gibi Uygur devlet adamları ile mühendisleri Pekin'e davet ederek Uygur Türklerini üst düzey mevkilerde görev almasını sağlayarak Uygur Türklerinin Moğol İmparatorluğu için vazgeçilmez bir topluluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anahtar Kelime: Cengiz Han, Uygur Türkleri, Kubilay Han, Mahmut Yalvaç

Giriş

XIII. asırda Moğollar Orta Asya'dan gelerek batı, doğu, kuzey, güney güzergâhlarında ilerleyerek diğer topluluklardan farklı bir yapıya sahip olduklarında bu topluluk ile karşılaşanlar düşmanlarını idrak derecesinde zorlanmışlardır. Moğolların fiziki yapıları ile savaşçı özellikleri gittikleri coğrafyalarda farklı algılanmış olup özellikle en çarpıcı yorumları batılılar ifade etmişlerdir. Medeniyet yıkıcı, kan dökücü, istilacı, barbar gibi söylemler ile tarih sahnesinde yerini almıştır. Bu söylemlerin yanı sıra Moğollar özellikle karşılaştıkları diğer halklardan daha önemlileri olan Uygurlar ile tanışmış olup her ne kadar savaşçı özellikleri ile Batılılara göre gittikleri coğrafyaları tahakkümleri altına alarak tanınmış bir topluluk hâline dönüşmüş ise de bu algıyı Moğollar, Uygur Türkleri ile tanıştıklarında Batılıların ifadelerinin tamamen tersi hareketlerde icraatlarını gerçekleştireceklerdir. ¹ Bu Türk topluluğu ile tanışan Cengiz Han, Uygur Türklerini mükafatlandırarak onları imparatorluk içerisinde önemli mevkilere getirmesi ile birlikte Uygur harfleri kullanılarak imparatorlukta yarılgılar yazılmaya başlanması ile Uygurluların bürokraside önemli mevkiye geldiklerini söylemek mümkündür.² Moğol İmparatorluğu Uygurların başkenti olan Beş balık bölgesinden binlerce Uygur Türkünü getirerek imparatorlukta tavandan tabana birçok alanda istihdamını sağlayarak imparatorluğun istilacı algısını yıkıp sosyal bir imparatorluk inşasına girdiklerini burada mümkündür. Mütemadiyen Moğol İmparatorluğu konar-göçer bir yapıya sahip olduğundan Uygurlular onlara savaş esnasından öncülük ve coğrafyalar hakkında önemli bilgiler vererek onların keşif hareketlerine de rehberlik yapan önemli rolü de üstlenmişlerdir. Cengiz Han'ın bünyesine kattığı Uygur Türklerini ölümünden sonra da ardılları tarafından da Uygurlar imparatorluk içerisinde kalmaya devam etmiş mevkilerinde hızla yükselmeye devam etmiştir. Özellikle Cengiz Han'ın torunlarından olan Kubilay Han Pekin bölgesi tam manası ile ele geçirdiğinde Uygur Türklerini Pekin'e davet ederek burada önemli statülere getirerek Cengiz Han'ın Uygur Türklerini nasıl himaye etmiş ise Uzak Doğu'da dahi bu siyasi politikadan vazgeçilmediğini söylemek mümkündür.

¹ Altay Tayfun Özcan, Moğol Tarihine İlişkin Latince Kaynaklarda Uygurlar, "Türkiyat Araştırmalar Dergisi," s. 147

² Jean Paul Roux. Moğol İmparatorluğunun Tarihi, çev. Aykut Kazancıgil, Ayşe Bereket, s. 140

Cengiz Han ve Uygurlular

Cengiz Han 1206 yılında gerçekleştirdiği büyük kurultayda Moğolistan coğrafyasının dışında kalan kavimleri kendi boyunduruğu altına almayı başarmıştır.¹ Moğolların hızla teşkilatçı düzen ile yayılışı her ne kadar askerî kabiliyetlerinin üstün olduğunu işaret etse de istilaları sonucu bünyelerine kattıkları Uygurluların bu yayılıştaki en büyük etkisinin olduğunu söylemek mümkündür.² Uygur Türkleri Cengiz Han'ın istilaları ile tanışmadan önce onun kudretini duyarak tabiiyetinde oldukları Kara Hıtaylıları öldürerek bölgeleri hâkimiyetleri egemenliğine alan Moğolların tabiiyetleri altına giriyorlardır. Kara-Hıtaf ve Gur Han'ı öldürerek Uygurlar olup bu hadiseler Cüveyni ve Reşidedin dikkatini çekerek Uygur Türklerine değerli olduklarını aynı şekilde Cüveyni eserinde⁵ Uygur Türklerinin savaşta beceriksiz oldukları fakat ilim ve bilimde kabiliyetlerinin yüksek olduğunu ifade ederek onları daha yakından incelemiş olduğunu görmek anlamak mümkündür. Batılı seyyahlardan olan Wilhem Won Rubruk'a göre Uygurlar Cengiz Han'ın ulusu ile daha önceden tanışmış olduklarını Uygur Türklerinin içinde hem Nesturî Hristiyanları var iken hem de Budacı olduklarını ifade etmektedir. Diğer bir Batılı seyyahı olan Plano Carpini ise 1245 yılında Karakurum'u ziyareti sırasında Moğolların Uygur Türklerinden özellikle de devlet teşkilatını vurgulayarak bürokrasi alanında Uygur yazısının kullanıldığını ifade etmektedir.³ Batılı seyyahın bilgisi Tata Tonga adında bir Uygur Türkünün bürokraside Uygurca harflerini kullanmasına yönelik kabul ederek kurulma aşamasından itibaren herhangi bir resmî yazıya sahip olmayan Moğollar artık yazı geleneğine sahip olduklarını görülmesi üzere sanat, edebiyat, kültür yönünden Moğol İmparatorluğunda bir değişim ve dönüşüm evresine girerek Moğol İmparatorluğundaki bütün yazışmalar Uygur alfabesince yazılmaya başlanmıştır.⁴ Diğer taraftan Cengiz Han'ı ziyaret eden Barçuk Artekin hemen ardından Uygur Türklerinin başkenti olan Beş balık bölgesinden devlet adamları, mühendisler, askerî bilgiye sahip kişiler Cengiz Han'ın tabiiyetini bildirmeye gelerek özellikle Moğol ordusu içerisinde Uygurlu komutanların rolü daha çok hissedilecek olup 1215 yılında Cengiz Han'ın Jin sülalesine yaptığı seferde daha çok Uygur komutanların rolünün olduğu anlaşılmaktadır. Diğer bir savaş olan Harzemliler ile de gerçekleşen savaşta gene Uygur

¹ Abdulkadir Yuvalı, Cengiz Han. s.165

² Bahaeddin Ögel, İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi, s. 392 ⁵
Ata Melik Cüveyni

³ Ögel, s. 393

⁴ Varis Çakan, " Uygur Türklerinin Moğol İmparatorluğundaki Rolü" Asya Araştırmaları Dergisi s.1 c.3 say.23 ⁸
Çakan, s. 24

Türklerinin rolü büyük olduğu anlaşılmaktadır Bolat Kaya adında bir Uyghur Türkü ise Cengiz Han'ın diğer önemli bir seferi olan Türkistan seferine katılarak Bolat Kaya'yı yanına danışman olarak göreve getirmiştir Cengiz Han'ın ölümünden sonrada Uyghurca resmî dili olarak kullanılmaya devam edecek olup özellikle de torunları tarafından Altın Orda ki Moğollar ile Çağatay Hanlığında ki Moğol kökenli halklar başta Uyghurlar, Kıpçaklar, Tatarlar tarafından asimilasyona uğramaya başladıklarından hemen ardından bir Müslümanlaşma hareketinin de meydana geldiğini söylemek mümkündür.⁸ Özellikle Cengiz Han kendi yaşadığı dönem içinde dostları ve halkı için yararlı olan her şeyin alınması ile uygulanmasını sağlamış olup bu bakış açısıyla birlikte Uyghur Türklerini gerek ordu içerisinde gerek devlet kademelerinde önemli mevkilere getirmesinin önemli sebeplerinden olan Uyghur Türklerinin kabiliyetlerini görerek kimler Uyghur Türkleri kadar kabiliyetli ise kendisinden sonraki torunlarına kanun yazarak Uyghurlar ile birlikte alınmasını ifade etmiştir. Uyghur Türkleri sadece Moğol Devlet geleneğini oluşturmamış aynı zamanda diğer Türk devletlerine de örnek teşkil edecek bir konuma yükselerek ortak bir payda ortaya çıkmıştır.¹ “ *Saadettin Yağmur Gömeç'in* ”² kitabında önemli mevkilere gelen Uyghur Türklerinin isimlerine bakılacak olursa bazı önemli isimler şunlardır;

Sa-Chi-Ssu

Türkçede adı belli olmayan bu müşavir Tonyukuk'un soyuna mensup olduğu bilinmektedir. Cengiz Han'ın en küçük oğlu Otçigin ile diğer aile mensuplarının Uyghurca öğretmenidir Bunun yanı sıra Cengiz Han tarafından kuzey saray muhafızlığına atanarak Moğol İmparatorluğu içerisinde nüfuslu kimselerden biri olmuştur.

Turmuş

Turmuş Tonyukuk soyundan gelmiş olan Uyghurtta'in ikinci oğullarından olup Cengiz Han ve sonraki Moğol generallerinin yanında askerî hizmetlerde bulunmuştur. Fakat müşavir olma sıfatı taşıdığından dolayı devlet hayatında hizmetleri olsa da Moğol generalleri ile anlaşamamış ve bunun ile birlikte Moğol asilzadeleri ile aynı şekilde sorunlar yaşayarak müşavirlerin genelinde bürokrasi olarak önemli konumlarda ve nüfuslu kimseler oldukları ifade edilebilir.

¹ Yuvalı, s. 168,169

² Cengiz Han ve Türk Müşavirleri

Kaşmir

Cengiz Han Çin'i fethettikten sonra Kaşmir adında bir müşaviri özellikle Budistlerden birini seçerek Pekin'de kendi adına görevlendirmiştir.

Takacük

Uygur Türklerinden olan Takacük Cengiz Han'ın ailesi en yakın müşavirlerden birisi olup ailenin diğer mensupları ile birlikte Moğol İmparatorluğun da üst düzey yönetici olarak görev almıştır.¹

Müslüman Türk Darugacı Mahmud Yalvaç

Cengiz Han'ın ardılı olan Ögeday döneminde Moğol İmparatorluğu idaresi içerisinde bulunan önemli Uygur Türklerinden olan Harzem etnik unsurlu Mahmud Yalvaçdır. Harzemşah ülkesinden Moğol İmparatorluğuna gelen üç tüccar ülkelerine döner iken Cengiz Han Harezm ülkesinde ticaret yapabilecek kabiliyetli kişilerin seçilmesini isteyerek onlara belli sermaye verilmesi emrinden bulunduktan hemen sonra Cüveyniye göre² hazırlanan bu kervan dört yüz elli kervandan oluşup içlerinde Ali Hoca, Mahmut Yalvaç, Otrarlı Yusuf gibi isimler bulunmakta idi. Mahmut Yalvaç'ın konumu imparatorluk hiyerarşisinde umumi valiliğe kadar yükselmiş olup bu hissedilmenin tamamen Cengiz Han Müslüman Memleketleri hâkimiyeti altına almasından sonra ortaya çıkan bir süreç olarak karşımıza çıkmıştır.³ Bu iddialar kaynakların ifadeleri olup diğer kaynaklarda Mahmut Yalvaç'ın Cengiz Han'a özel elçi olarak gönderdiğini de ifade etmektedir. Mahmut Yalvaç için genel kanı ise Cengiz Han için elçi olarak gönderilmiş olup hizmetine girerek en sadık devlet adamlarından biri olduğunu ifade etmekte fayda vardır. Cengiz Han'ın seferlerinden olan Kitanlar üzerine gidişi bu sadakati mükafatlandırmak adına Kitanların yönetimini Mahmut Yalvaç ve Oğlu Mesud Yalvaç'a bırakarak diğer bir görev Hanbalık⁴ olarak bilinen bölgeyi darugaçisi⁵ olarak görevlendirmiştir.⁶ Ayrıca Mahmud Yalvaç'ın Türkistan ve Maveraünnehir bölgelerini iktisadi, siyasi, idari işlerini büyük han adına denetleyerek önemli bir rol üstlenmiştir. Özellikle Türkistan coğrafyasında

¹ Yuvalı, s. 178

² Ata Melik Cüveyni, çev. Mürsel Öztürk, s. 120

³ Varis Çakan, " Uygur Türklerinin Moğol İmparatorluğundaki Rolü" Asya Araştırmaları Dergisi, s. 25

⁴ Pekin

⁵ Vali

⁶ Bertold Spuler, İran Moğolları. çev. Cemal Köprülü, s.50

Müslümanların, Moğolların yönetim şekillerine karşı Tarabi ayaklanmasında üstün rol oynayarak isyanı bastırmıştır. Müslümanların bu isyanı Moğolların ağır bastırarak büyük bir katliamdan Müslümanları alı koymuştur. Mahmut Yalvaç'ın bu hadiseden sonraki durumunu Cüveyni şöyle ifade etmektedir. “Ögeday Mahmut Yalavaç'ı Hitay ülkesinin hükümdarlığına Oğlu Mesud'u Ceyhan sahillerine kadar Maveraünnehir. Uygur İdikut bölgesi. Hotan ve Kaşgar bölgelerinin Hükümdarlığına Tayin etti”¹ Mahmut Yalvaç ölümüne kadar sürede Hanbalık bölgesinde görev yapan ünlü Müslüman 1254 senesinde vefat etmiştir.

Yüan İmparatorluğunda Uygurlar

Cengiz Han'ın ardıllarından olan Kubilay Han 1279 yılında Çin'in Güney kısmında bulunan Sung Hanedanlığını yıkarak Pekin merkezli Yüan İmparatorluğunu kurmuştur. Bu imparatorluğu kurduktan hemen sonra Uygur Türklerini davet ederek kurduğu bu imparatorlukta önemli devlet statüsüne getirerek bazı isimler şunlardır; Mengü Tekin, Şiban, Len-Şi-Şen gibi isimleri sanat, iktisat, askerî önemli görevlere getirmiştir.

Sonuç

Bu Çalışmada Uygur Türklerinin Moğol İmparatorluğundaki rolü anlatılmış olup Cengiz Han dönemine de Uygurlara devlet kademelerinde önemli görevlere gelmesiyle birlikte bu geleneğin Cengiz yasalarınca devam ettirilmesi gerektiğini ve ardılları tarafından kanunlara uyulduğunu İlhanlı Devleti, Çağatay Hanlığı, Altın Ordu gibi kurulan Moğol Hanlıkları ile devletin içinde yüksek derece mevkilere gelmeleri özellikle Çağatay Hanlığı ile Altın Orda da bir Müslümanlaşma hareketini de başlattığını bu da Moğol İmparatorluğu ve ardıllarınca bir değişim ve dönüşümün başladığını ifade etmekte fayda var. Sanat, siyaset, iktisadi konularda Uygurların ağırlıkları görünse de Mütemadiyen Moğol ordularının içinde de çok faydalı işler yaptıklarını ve birçok fethedilen bölgenin Uygurların tecrübeleri ile alındığı tartışılmıştır.

Kaynakça

Cüveyni Ata Melik. *Tarih-i Cihangüşa*, çev. Mürsel Öztürk, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2023
Çakan. Varis, “*Uygur Türklerinin Moğol İmparatorluğundaki Rolü*” Asya Araştırmaları

¹ Ata Melik Cüveyni, çev. Mürsel Öztürk, s. 140

Dergisi S.1 C.3 2667-6419

Köprülü, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2011

Ögel, Bahaeddin. *İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2003

Özcan Tayfun Altay, “ *Moğol Tarihine İlişkin Latince Kaynaklarda Uygurlar*” *Türkiyat Araştırma Dergisi*, Cilt. 13 S. 10

Roux-Paul-Jean. *Türklerin Tarihi*, İstanbul: Kabalcı, 2007

Spuler, Bertold, *İran Moğolları Siyaset İdare ve Kültür İlhanlılar Devri, 1220,1350*, çev. Cemal Yuvalı, Abdulkadir.

TÜRK DESTANLARINDA KAHRAMANLIK

Davronbek ORIPOV¹

Türk halkları, yovkurları, askerî potansiyelleri, fiziksel zindelikleri, düşmana karşı eşsiz nefretleriyle uzun zamandır dong olmuştur. Gösterdikleri kahramanlıklar elden ele, karadan karaya, ağızdan ağıza idi. Epik, destansı, masal gibi türlerin arsasının temeli olarak hizmet etti.

İster Türklerin yarattığı bir destan, ister tarihi bir tarih olsun, her birinde ataların gerçekleştirdiği, efsane hâline gelen kahramanca olaylara tanık olunabilir.

Atalarımızdan miras aldığımız mukaddes kitap destanları “Kitabı Dede Korkut” ve “Oğuzname”yi ele alalım. Her ikisinde de vatansever, kahraman nefesin öncelikli olduğunu söylemeyi asla abartmayacağız.

Mukaddes kitap destanları dikkatlice rasyonelleştirilirken, Türk-Oğuz oğullarının kahraman olarak tanınmaları için iki aşamadan geçmeleri gerekiyordu: 1) Genç adamın kahraman olarak tanınması için önce oğul, koca bir isim yapmak zorundaydı. Ayrıca bir avcıyla (boğa, aslan, deve) başa çıkması gerekiyordu.

Oğuz Kağan’ın onu kıyat (gergedan) ile birlikte götürülürken öldürmüş olması bizim görüşümüzün açık bir kanıtıdır. Bu noktada “Oğuzname” üzerinde duralım:

5

I. K(э)nä ошу (j)іңачнің түб(і)ндä түрді, Кіат (?)

II. кэліб башиі бірлә Оғуз калканін урді. Оғуз

III. јіда бірлә кіат (?)нің башиін кэсті, ані

IV. өлтүрді. Кіліч бірлә башиін кэсті, алді, кэтті...²

(Anlam: Sonra kendisi aynı ağacın altında durdu. Canavar gelip Oğuz’un kafasını kalkanına vurarak onu öldürdü. Kılıcıyla kafasını kesti, aldı, gitti...)³.

¹ Özbekistan Ulusal Üniversitesi, Özbek edebiyatı Bölümü doktora öğrencisi, E-mail: bekdavr@mail.ru

² Щербак А.М. Огуз-наме. Мухаббат-наме. Памятники древнеуйгурской и староузбекской письменности. – М.: Изд-во восточной литературы, 1959. – С.26.

³ Ўғузнома ёки Ўғуз хоқон ҳақида достон. Насимхон Раҳмонов табдили. Шарқ юлдузи. 1989 4-сон. Б.165.

“Kitabı Dede Korkut” un ilk boyu olarak kabul edilen “Dirse Han Oğlu Boğaç Han” ın kıyısında, Dirse Han’ın oğlu, Bayındırhan topraklarının kralının boğasının üstesinden gelir:

“Oğlan buğanıñ alnından yumruğın gedərdi, yolundan savuldı. Buğa ayaq üstinə duramadı, düşdi; dəpəsinin üstinə yıqıldı. Oğlan biçəğına əl urdı, buğanıñ başını kəsdi”¹.

2) kocanın genç adama, bir soydan Büyüğe, bir toprak kralına ya da babasının Elat arasında bir isme gösterdiği cesaret için. Bu ayrı bir gelenek, bir ritüel olarak ele alındı.

Destanda Oğuz Kağan’ın kendisinin isimlendirilmesiyle ilgili kayıtlar görünmese de, onu birkaç bahai’ye sergilediği kahramanlık için adlandırmanın bir nedeni var. Örneğin altından çatısı, gümüştən delikleri, demirden kapıları olan bir ev açan arsız bir adama isim vermesinin bir nedeni var:

29

I. amī Tömürdü kaqul dägän ėrdi. Anqa

II. ėarlık kıldi, kim cən munda kal, aq. Kalik(a)

III. aqıuñdun soñ kəl orduqa dēb

IV. dēdi. Mundan anqa Kalach am koıdı, ilgä-

V. pü kətti....².

(Anlam: ... atı Timurdu Kağul’du. Burada kalıp kapıyı açmanı emretti. Kapıyı açtıktan sonra Kel, Kalabalığa dedi. Ondan sonra Kalach (Deb) ona bir at koydu, (kendisi) daha önce gitti)³.

Buna ek olarak, destanda, çok fazla av almak için bir kuzgun (araba) yapan, çocuklarını Gün, Ay, Yıldız, Mavi, Dağ, Deniz olarak adlandıran, çeşitli cesaret ve kahramanlık gösteren Urus Beck’in oğlunu tutan uddaburon’a tanık olunabilir ve İtil Nehri’nden ayrılan ve atını buzdağından alan Becca Kırçak.

Yukarıda adı geçen Boğaç Han boğayı öldürdüğünde, Eli halkı ona itiraf eder. Bu olay destanda şu şekilde tanımlanır: *“Oğuz bağləri gəlib oğlan üstinə yığnaq oldılar, təhsin dedilər.*

¹ Kitabı-Dədə Qorqud. Əsil mətn. Bakı: 2004, B.27.

² Щербак А.М. Огуз-наме. Мухаббат-наме, s.50.

³ Ўғузнома ёки Ўғуз хоқон ҳақида достон, s.169.

“Dədəm Qorqut gəlsün, bu oğlana ad qosun, bilə-sincə alub babasına varsun, babasından oğlana bəglik istəsün, taxt alı versün,” – dedilər”¹.

Bunun üzerine Dede Korkut gelip Oğuz Eli'nin ifadesiyle Dirse Han'a seslendi: “Bu oğul Bayındırhan'ın Beyaz tarlasında savaştı, bir boğa öldürdü. Bırak oğlunun adı geyik olsun! Adını koydum, Tanrı ona hayatını versin”² diyor.

Boğaç Han'ın gösterdiği cesaretin her iki aşamaya da uygun olacağı ortaya çıkıyor. Bu olaydan sonra Oğuzlar arasında pehlavon olarak tanınır ve büyük saygı görür.

“Kitabı Dede Korkut”taki ana karakterlerden biri olan toprak sahibi “Salur Kazanın Tutsak Olup Oğlu Uruz'un Çıkarması”nda Türk-Oğuz pehlavonlarına özgü bir dizi özellik gösterdiğini belirtmekte fayda var.

Salur Kazan oturumunda Oğuz Beğlerle oturduğunda oğlu Uruz'u görür ve ağlar. Çocuk şaşırır ve babasından bunu yapması için bir oğul ister. Oğuz Han'ın ağıt yakmasının nedeni destanda şöyle anlatılmaktadır:

Qazan aydır:

Bərü gəlgil qulunum oğul!

Sağım ələ baqduğumda

qardaşım Qara günəyi gördüm, –

Baş kəsübdür, qan dökübdür,

Çöndi alubdur, ad qazanubdur.

Solum ələ baqduğumda

dayım Aruzi gördüm, –

Baş kəsübdür, qan dökübdür,

Çöldi alubdur, ad qazanıbdır.

Qarşum ələ baqduğumda səni gördüm,

On altı yaş yaşladıñ.

¹ Kitabı-Dədə Qorqud. Əsil mətn, s.27.

² Ўғузнома ёки Ўғуз хоқон ҳақида достон ,s.22.

Bir gün ola, düşəm öləm, sən qalasan –

Yay çəkmədiñ, ox atmadiñ,

Baş kəsmədiñ, qan dökmədiñ,

Qanlı Oğuz içində çöldi almadiñ.

Yarınkı gün zaman dönüb, bən ölüb sən qalacaq tacım-taxtım saña verməyələr, – deyü soñumu añdım, ağladım, oğul! – dedi¹.

Zamanlarına isim vermemek, başını kesmemek, kahramanlık göstermemek utanç verici kabul edildi, babalar çocukları için işkence gördü. Onlar yeryüzünün Rabbi olsalar bile. Destan sırasında bu tür motiflere daha çok tanık olunabilir. Her birini örnek olarak göstermeyi gerekli bulmadık.

Türk halklarının bazı destanlarında Bahailerin bir cilveleşmesi vakası bulunur. “Alpamish” varyantlarından birinde Hakimbek, kahramanlık gösterdikten sonra kokil koyar. Cilveli yerleştirme motifi incil destanlarında yer almasa da, “Aşıkname” serisinin “Edigo” destanında mevcuttur:

“Орадин уч йил ўтди, Тулимхўжа халойиқларни йигиб Раҳимбердижоннинг сочини олдириб, соч тўйи бердириб Раҳимбердижонга икки кокил кўйдилар. Эrsa Навбахорбиби Раҳимбердижоннинг кокилларини шона уриб, ювиб ортир эрди” ёки “Эrsa Тулимбий заргар келтириб бир пора олтин, кумуш эритиб Раҳимбердижоннинг бир кокилига олтиндин, яна бир кокилига кумушдин сув бердилар. Раҳимбердижон бир кокилини олдига ташлаб, мисоли ой-кун бир ерга келгандек жило бериб кўчага чиқди”².

Filoloji Bilimleri adayı Toir Haydarov’a göre Kokil, bir Türk askerinin kahramanlık (герой) hedefi olarak görev yaptı³.

Rahimberdijan’a daha sonra yeğenleri tarafından Edigo adı verilir. Destanda cilvelerinin aya ve güne benzetilmesinin Oğuzhan’ın annesi Ay Kağan ve en büyük çocuğu Kunga mengzaş tarafından yapılması da mümkündür. Her durumda, böyle bir anlamı fark ettik. Edigo’nun (Rahimberdi) kökenli iki şiltenin çocuğu olduğunu belirtmekte fayda var: Tüylü bir Aziz ve

¹ Kitabi-Dədə Qorqud. Əsil mətn, s.79.

² Ошиқнома. I китоб. – Урганч: “Хоразм”, 2005. – s.183-184.

³ O’g’uznoma. O’g’uz qahramonlik eposi. (Tuzuvchi T.Haydarov). Toshkent: 2004.B.13.

tüylü bir Aziz ve annesi Parisodes'tandı. Oğuzhan veya Tepakoz'un içindeki etkisini fark etmek mümkündür.

Oğuz Han, Qiat ve Shungar'ı yenip topraklarını onlardan kurtarıırken, Edigo Kalmyk Topraklarında iki devi öldürür. Onlardan farklı olarak, Pari'nin soyundan gelen Tepakuz Oğuz, Eli'ye felaket getirir.

Koca adamların eşsiz kahramanlık, cesaret, düşmana tahammülsüzlük gösterdiği incil destanlarında "Aşk" dizisinin destanlarında kahramanlıktan ziyade sevginin hüküm sürdüğünü belirtmekte fayda var. Harezmi'nin hikâyeleri arasında genç adam, iki devi yenen sadece Edigo'yu kahramanlar arasında ayırt edebilir. Gerisi aşkta gözlemlenir, aşkta ağlar, vizyonuna ulaşma çabaları.

"Oğuzname"da Oğuz Kağan'ın ayakları öküze, belinden kurda, omuzlarından su samuruna, göğsünden ayıya ve Kazlıqbahadır'in oğlu Yağanak'a benzeyecek şekilde yapılmıştır "**Çaya baqsa çalımlu, çal qaraquş ərdəmlü, qurqurma quşaqılu, qulağı altun kübəli, Qalın Oğuz bəglərini bir-bir atından yıqıcı**"¹ olarak tanımlanır.

İlginç bir şekilde, "Aşıkname" dizisinin destanlarında, genç kahramanlar kızlar tarafından çiçek yüzlü bir Jonon, Eram Bahçesi'nin (Hamro) bir çiçeği, O nozanın Barno bir erkek, bir yüz Holly nigorim, durli nigorim (Royi Chin), bir yor çiçeği, bir çiçek hyrmon (Garib). Zamanın, dış çevrenin, yanan halkların yaratıcılığının Türk-Oğuz destanları ve destanları üzerindeki etkisi olabilir.

Sonuç yerine, Türk halklarının Oğuzhan, Bayındırhan, Salur Kazan, Uruz, Beyrek, Alpamiş, Yegenek, Basat, Boğaç Han, Ediga gibi kahraman ve vatansever örnek kahramanlara, Topraklara, pehlavonlara, Alplere sahip olduklarına dikkat edilmelidir. Doğal olarak, onlarla gurur duymak herkese değer. Tarihsel figürler mi yoksa destansı kahramanlar mı oldukları başka bir konudur. Bu konuda uzun yıllar araştırma yapmak, bu konuda aranan uzmanlarla iştişarede bulunmak gerekiyor.

Asıl mesele, kahramanlığın, vatanseverliğin sembolü olan Alpler hakkındaki destanları ve destanları tutarlı bir şekilde incelemek, onları gençler arasında tanıtmak, gençlerde ve kızlarda

¹ Kitabi-Dədə Qorqud. Əsil mətn,s.49.

toprağa sadakat, anavatana sevgi, akrabalara saygı niteliklerini daha da güçlendirmektir. Ne de olsa tarihi büyük, şanlı, ataları olan bir halkın torunları da büyük gelecek.

Кайнақча

Kitabi-Dədə Qorqud. Əsil mətn. Bakı: 2004, B.27.

Ошиқнома. I китоб. – Урганч: “Хоразм”, 2005. – Б.183-184.

О’ғ’узнорма. О’ғ’уз қаһрамонлик епоси. (Тузувчи Т.Найдаров). Toshkent: 2004.В.13.

Щербак А.М. Огуз-наме. Мухаббат-наме. Памятники древнеуйгурской и староузбекской письменности. – М.: Изд-во восточной литературы, 1959. – С.26.

Ўғузнорма ёки Ўғуз хоқон ҳақида дoston. Насимхон Раҳмонов табдили. Шарқ юлдузи. 1989 4-сон. Б.165.

HUZUR VE MUTLULUK MEKÂNI: TÜRK EVİ

Ahmet URFALI

**“Eve döndüm yağmur getirdim
Ev yeşerdi ben yeşerdim.”**

Necati CUMALI

Mekân; ev, yurt, bulunulan yer ve uzay gibi anlamlar taşımaktadır. Ancak mekânın kelime karşılığı dışında taşıdığı başka anlam göstergeleri de bulunmaktadır. Bu anlam göstergeleri mekânı değerli kılar. Ev bir mekândır ama içinde yaşayanlar için o mekân, bir yuvadır, ailedir. İşte tam burada mekânla insan arasındaki değer ve duygu ilişkisi doğmuştur. Böylece mekân, somut bir varlığın ötesinde soyut bir anlam kazanarak düşünsel alana yükselir. Her canlının bir yuvası vardır ve bu yuva her canlı için kutsaldır. Bütün medeni yasalarda yer alan konut masuniyeti de mekânın yuva olma özelliğinden kaynaklanmaktadır. Evin taşıdığı değer, fiziksel yapı olmanın çok ötesindedir. Ev, kişinin toplumsal kişiliğinin oluştuğu ilk mekân, kültürel kazanım sürecinin ilk basamağıdır. Türk, bütün bir vatani evi bilir. Çünkü vatan; ocaktır, namustur, kutsaldır ve dokunulmazlığı vardır.

Ev, sözlüklerde farklı tanımda açıklanmıştır: Bir ailenin oturabileceği biçimde yapılmış yapı, bir kimsenin veya ailenin içinde yaşadığı yer, konut, hane, aile ve soy, nesil. Burada aile, soy ve nesil kavramlarına vurgu yapılması, evin yuva olmasını belirtmektedir. Zira toplumsal hayatın kurgulanması ve idamesi açısından bu üç kavram, millet olmanın temelini teşkil etmektedir. Bazı sözlüklerde de ev; kadın, ocak karşılığında kullanılmıştır. Türk milletinin kadına verdiği önem diğer kültürel yapılardan çok farklıdır. Kadın, yuvanın kurucusu annedir. Bu özellik, Türk mitolojisinde bulunan ve ailenin, ocağın çocukların koruyucusu, etrafına ışık saçan bir kadın Umay Ana'yı işaret etmektedir. “Yuvayı dişi kuş yapar.” atasözünün kaynağı bu inanış olsa gerektir.

Ev, mutluluk ve huzur mekânıdır. Orada aile bütünlüğü bir güven ortamı oluşturur. Evden ayrılmak gurbete çıkmaktır. İnsan zorunlu ihtiyaçlarını karşılamak için dışarı çıkar, o ihtiyaçlar tamamlanınca tekrar eve döner. Ev, insanların yeryüzündeki cennetidir. Yüce kitabımızda: “Allah, size evlerinizi huzur ve dinlenme yeri yaptı.” (Nahl 16/80) buyurulmuştur.

Ev, insana aidiyet duygusu verir. Çünkü insanın ata kökleri evdedir. Çocukluk hatıralarının ev bağlantısı bir ömür boyu sürer. O yaşantının bütün süreci bir zaman makinası

görüntüsüyle her an canlı tutulur. Ev, insanın özüdür, evde kazanılan bütün kültürel değerler hayatın bizzat kendisidir. Ev merkezli komşuluk ve mahalle kültürü, sosyal dayanışmanın mükemmel bir örneğidir.

Ev, Türkçe'nin değişik lehçe ve şivelerinde; iv, üw, öy, üy, eb, ep ve öm gibi söyleyişlere sahiptir. Eski Türklerde ev, çadır/topakev manasındadır. Atalarımız, öküzler tarafından çekilen arabalar üzerine de kurulabilen yuvarlak çadırlarıyla (topakev) iftihar etmişler, onu kerpiçten yapılan Çin evlerinden daha üstün görmüşlerdir. Keçeden yaptıkları bu çadırlar kubbe mimarisinin ilham kaynağı olduğu bilinmektedir. Türkçede çok zengin bir topakev kelime ve kavram dağarcığı mevcuttur. Bunlar; otağ (oda), orda, ağbanev, alaev, oba, günlük, yurt, kaytaban, şami günlük, ala sayvan, tünlük, sayvan, gerdek, gölgelik adlarıyla anılır. Topakevin malzemeleri ise; derim, kapı, uğ, düğnük, çığ, ayak ipi, bel ipi, kavşıt, yan keçiş, boğaz keçesi, tepelik, çantık ipi, yellik ipi, ortadirek (öktem) ve keçedir.

Otağ, Türkistan bozkırlarının ve göçebe hayatının kullanışlı evidir. Otağı bugün oda olarak kullanıyoruz. Türkler evlerini taşıyan millet olduğu için göçer evli de denilmiştir. Topakev, şeklini gökyüzünden alır. Ve onun altı, Oğuz Han'ın dileği gereğince insanlığın evidir. Topakevin malzemesi; keçe, ağaç ve iptir. Kurması ve sökmesi kolaydır. Bu çadırın altında yaşayanlar, ahlâklı olmayı erdem sayarlardı. 7. asırda Çin'de yaşayan Göktürk şehzadesi muhteşem sarayda kalmak yerine, sarayın bahçesine kurdurduğu çadırdaki oturmuştur. Osmanlı'da otağ-ı hümayun işlerine hayme mehterleri bakardı. Dede Korkut Hikâyeleri Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyunda çadırın kültürel bir değeri bulunmaktadır:

Hanlar hanı olan Kam Gan oğlu Han Bayındır, yılda bir kere büyük bir ziyafet tertipleyerek Oğuz beylerini konuklarmış. Bir gün Bayındır Han yine böyle bir ziyafet hazırlığı yaparken bir yere ak otağ, bir yere kızıl otağ, bir yere de kara otağ kurdurur.'

İnsanlığın efendisi, Hendek Savaşı'nda Kubbetu't Türkî denilen Türk çadırını karargâh olarak kullanmıştır. İstanbul'un fethedileceğini bu çadırın gölgesinde müjdelemiştir. Efendimizin itikâfa girdiği çadır, yine Kubbetu't Türkî'dir. Ashabıyla istişareyi, savaş kararlarını, barış görüşmelerini bu çadırdaki yapmıştır efendimiz. Çadırın kapısı sağdan açılır. Sağ; berekettir, selamettir.

Kilit vurulmaz çadırın kapısına, zira en güvenli yerdir oba. Hiç kimsenin bir başkasının topakevinde gözü yoktur. Topakevin kapısından eğilerek içine girilir; girenin nezaketini

gösterir, içerdekilere duyulan saygıyı da. Topakev yazın serin, kışın sıcak olur. İçerde oturmuş şekli yaşa göredir, çocuklar kapıya yakın oturur. Tek direklidir topakev, tek olanların birliğini anlatır. Tek olanlar burada birleşir. Çadırın kubbesi gökyüzü, kazıkları yıldızlardır. Hz. Nuh'un oğlu Yasef, Yasef'in oğlu Türk, Isık Göl'ün civarına yerleşip ilk çadırı kurandır.

Türk; çadırın içinde doğar, atın üstünde ölür. Mimaride duvar binalardan hoşlanmayan atalarımız, muhteşem eserlerini ufukları kapatmayan, dağ silsilesi gibi birbiri üstünde yükselen çadır kubbesinden esinlenerek meydana getirmişlerdir. Kubbe ile minare arasından görünen gökyüzü, sema ufkuna bakmaya imkân vermiştir. Evliya Çelebi, Seyahatnamesi'nde;

Türk otağına hayran kalan Avusturya İmparatoru, konuklarına ziyafet vermek amacıyla sarayının bahçesine bir otağ kurulmasını emreder. Otağ kurmasını bilmedikleri için orta direği rüzgâra kaptıran görevlilerden yedisi ölmüş, pek çoğu yaralanmıştır. Bunun üzerine gönderilen Türkler, otağı kurmuşlardır. Şeklinde bir tanıklıkla Türk çadırı övülür.

Atalarımız yerleşik hayata geçtikten sonra kerpiçten ve "pışığı kerpiç" (pişmiş kerpiç) dedikleri tuğladan evler yapmışlardır. Dîvânu Lugâti't-Türk'te geçen sunu (kiriş), oğulmuk (direk), eşiklik yığaç (eşik ağacı, eşik), kapığ yangakı (kapı yanağı, söve), tarus (çatı), örtmen (dam), eğme (evin kemeri) ve uyuğluğ ev (kemerli ev) kelimeleri fiziksel evin yapı biçimleridir. Ağaç, kireç, kerpiç gibi malzemelerden yapılmış bu evler, göç kültürünün de izlerini taşımaktadır. Evin bir odası ve başka bir yeri eksik bırakılır. Burada ince bir mesaj verilmek istenmiştir. O da dünya işinin asla bitmeyeceği, bu yüzden insanlara iyi davranılması gerektiğini vurgulamaktır.

Geniş avlu içinde hayata ve konuklara gülümser. Bu ev halkının meydana getirdiği hane ve komşuluk kültürü yüzyıllardır başka kültür ve uygarlıkları etkilemiştir. Geleneksel ev mimarisinin planlanmasında ve iç düzenlemesindeki en önemli özellik kültürel anlayışa uygunluk esas alınmıştır. Evler fizyolojik, sosyal ve pedagojik fonksiyonları gereği içe dönük bir planla inşa edilmişlerdir. Bu evler tabiatın ve yerleşmeden bütünüyle ayrılmamış, tabiat ve ağaç tutkusu avlu ve bahçelerde vücut bulmuştur. Türk konut mimarisi günümüz şartlarının yaratmış olduğu konutların aksine, rahat ve sağlık şartlarına elverişlidir.

İnsan huzuru ve rahatı ancak evinde bulur. Verilen nimetler evde paylaşılır. Türk kültüründe ev; yuvadır, yeryüzünün mutluluk ve huzur bahçesidir. İşte bu yüzden en olumsuz felaketlerde bile ayakta kalmanın teminatı ev, aile olmuştur.

Yuvarın en önemli görevi çocuk eğitimidir. Eski Türk topluluklarında eğitime son derece önem verilirdi. Her Türk çocuğu zamanın şart ve ihtiyaçlarına göre gerekli bilgileri alırdı. Kendisi ve toplumu ile barışık, kendi kendine yeten, ata binen, kılıç sallayan, ok atan, töreyi tanıyan nesiller yetiştirmek başlıca gaye idi. Alp tipi insan yanında duygulu, iyilik ve cömertliğe önem veren, büyüklere saygı gösteren bir ahlâk ve terbiye anlayışını benimsetmek Türk evinin temel vasfıydı. Şiir metinler ve atasözleri eğitim anlayışımızı ortaya koymaktadır:

“Körle yatan şaşkı kalkar.

Komşu komşunun aynasıdır.

Ağaç yaş iken eğilir.

Al atın yanında duran ya huyundan ya suyundan.

Üzüm üzüme baka baka kararır.

Çalma el kapısını, çalarlar kapını.

Allah, evlatsız-devletsiz komasın.

Ana geze kız geze. Bu çeyizi kim düze.

Çok verme arsız edersin, az verme hırsız edersin.”

Türk aile eğitiminde oğlan babaya, kız anneye nispet edilerek terbiyelerinden sorumlu tutulurlar. Aşırı hareket eden çocuklar için “aile terbiyesi almamış” denmesi eğitimde birinci derecede aileyi sorumluluk altına alır. “Anadan saygılı, babadan görgülü” tekerlemesi yine çocuğun eğitiminde ailenin önemini vurgular. Ataç ve anaç kelimeleri yeni yetişen gençler için kullanılır. İyi yetiştirilen çocuklar için kullanılan bu kelimeler aileye sosyal bir saygınlık kazandırır. “Ata oğlu ataç olur” sözü oğlanlar için, “Kenarına bak bezini al, anasına bak kızını al.” sözü ise kızlar için kullanılır.

“Ele güne ayıp olur.” annelerin çocuklarına en sık tekrar ettikleri bir öğüttür. El, il devlet; gün, millet anlamındadır. Bu sözü söyleyen anne; “oğlum, kızım yanlış hareket yapma, devlete-millete ayıp olur.” demektedir.

Şımartılan çocukların aileleri toplum tarafından kınanır. Ölçülü ve tutarlı hareket etme her zaman tavsiye edilir.

Edip Ahmet (12.y.y) Atabetü'l-Hakayık isimli eserinde;

“Mutluluk yolu bilgi ile bulunur.

Nice kirli şeyler yıkanmakla temizlenir.

Cahillik, yıkanmakla temizlenmeyen bir kirdir.

Her işte bilgisizliğin nasibi pişmanlıktır.

Dinle bilgili ne diyor:

Edeplerin başı, dili gözetmektir.

Dilini kuru dışın kırılmasın.” diyerek mutluluğa ulaşmanın ancak bilgili olmak sayesinde gerçekleşeceğini ifade eder.

EDEBÎ YAZILAR

NAPOLYON'UN GÖLGESİ

Aleksandr İvanoviç Kuprin

Çev. Ahmet Muhammet ÇAKAR

Nasıl söylesem? Biraz haklısınız, biraz değilsiniz. Görüyor musunuz, bence hakikat her zaman toplumsal düşüncenin uçlarında değil; ortalarına yakın bir yerlerde yatıyor. Elbette bu, sanki Şchedrin'in "pompodurlarından" diri tutularak çekilen valilerin olduğu gibi doğrudur. Bunu inkâr etmiyorum. Ancak adalet asla engellenmiyor. Kendi "Satraplıklarında" enerjik yaratıcılık faaliyetleri yapmak için samimi denemelerde bulunan valilerin isimlerini sayabiliriz. Hepsi Katerina dönemi karton dekorasyonları ve göstermelik manzaralar değil. Fakat yine de bazen en doğru ve namuslu valinin bile hiçbir şekilde desteksiz olamayacağını söyleyeceğim. Evet, kendimden bahsediyorum.

1906 yılında batı vilayetlerinden birine müdür olarak tayin edildim. O zamanlar yeni valiler, görev yerine gönderilirken hafif bir bavul dışında hiçbir şey alamazlardı; diş fırçası, sigara tabakası ve nevresim. Yine de iki üç gün sonra ya başka bir yere nakledileceksin ya bakanlık atamasıyla geri çağırılacaksin ya da hastalık nedeniyle istifanı yazmanı emredekler. Elbette teröristlerin bombalarıyla parça parça olma ihtimali de hesaba katılıyordu. Biz bombaları günlük bir olay gibi hesaba katmaya çoktan alıştık, bu olay gibi.

Düşünün 1906'dan 1913'e kadar valilik koltuğunda oturmayı başardım. Artık bu olaya uzaklardan 7 yıl süren anlaşılmaz bir mucize olarak bakıyorum. Yönetimde bana neredeyse sınırsız bir yetki verildi. Ben Satrap'ım, ben diktatörüm, ben fatihim, ben adalet fırtınasıyım... Saçlarından yakalayıp durumunun validen daha kötü olduğunu haykırmadığım bir gün yoktu. Yalnızca ben de vali olduğumdan bağıramadım. Daimî kontrolüm ve babalık velayetimin altında milliyetler bulunuyordu: Rus, Polonyalı, Litvanyalı ve Yahudi; din de aynı şekilde, Katolik, Luteryan, Doğu Katolik'i ve kadim müminler. Teorik olarak benim tüm dallarda tam yetkinlikle bilgili olmam gerekiyordu, savaş, tıp, din, ticaret, veterinerlik, tarım, ormancılığı saymayarak, at yetiştirme, yangın tedbiri ve binlerce şey buna dahil.

Oradan, yukarıdan, Petersburg'dan her postayla yazılı emirler, projeler, yönetsel icatlar, Nozdrev'in planları gidiyordu. Tüm bu bürokratik saçmalıklar benim sert yönetim sorumluluğumun altında yönetiliyordu. Benim için nasıl her şey yolunda gitti, kendim bile anlamıyorum. 7 yılda ne bir kıyım ne bir cezai girişim, ne de bir suikast olmadı. Gerçekten Tanrı'nın işi!

Bir hiç için buradayım. Yalnızca sabırlı olmak için çabalıyordum. Yapı olarak soğukkanlı, sağlıklı ve mizah duygusu olmayan biriyim. Fakat şimdi şaşaa hakkında konuşalım.

1912 yılının 25 Ağustos tarihi, şanlı Borodino Muharebesi'nin 25. yıldönümüydü.

Biz valiler, yüksek çevrelerde bu önemli günün savaş alanında büyük bir törenle kutlanmasına karar verildiğini biliyorduk. Bu hiçbir şe olmasa oldukça yüce vatanseverce bir hareketti. Fakat orada, yukarıda, aşırılığa kaçılacağını biliyordum. Öyle de oldu. Bir devlet aklı bir anda ani bir fikir verdi: bu unutulmaz savaşa katılım gösteren gazilerin mümkün olduğunca büyük bir çoğunluğunu ve Napolyon'u gören köylüleri Borodino mevzilerinde toplamak.

Proje daha iyisi ya da kötüsü değildi, Kostromsk eyaletinde ananas yetiştirilmesi gibi değil, iyisiyle ya da kötüsüyle buydu. Kâğıdın her şeye dayandığı bilinir. Borodino gazisinin en azından 120 yaşında olması gerekiyordu. Ancak Petersburg'da bu saçmalık büyük bir memnuniyetle kabul edildi.

Bir keresinde bunun hakkında konuşmak için Japonya seferi zamanında tarihî saldırının ünlü lideri Kurlandiyalı Rennenkampf yanıma geldi. Alev gibi bakış, çınlayan mahmuzu, hızlı Lakonyalı konuşması, asabiyeti ve işte kadınlar önünde bir şövalye.

- Ekselansları, tüm Kaunas vilayetini dolaştım, şu Metuşelahları bana gösterdiler ve kahretsin! Hiçbiri bir işe yaramaz. Ya at gibi yalan söylüyorlar ya da hiçbir şey anlamıyorlar, kahrolasıcılar! Fakat lanet olsun onlar olmadan ben de olamam. Yine de onlar için, kahretsin, madalyalar darphanede basılıyor! Bir iyilik yapın efendim, yardım edin! Tek umut sizsiniz. Smarhan'da Napolyon birkaç gün kaldı. Kahretsin, belki şansınıza birkaç tane birkaç hatıra kalıntısına sahip olan bir iki tane yaşlı bulabiliriz burada. Ebediyen yardımınızı unutmayacağım. dedi.

Yönetici olarak ona katılmadan edemedim,

- Ekselansları Pavel Karloviç, içtenlikle bu duruma dahil oluyorum. Yapabileceğim her şeyi yapacağıma söz veriyorum. Bu arada onun için imkânsız diye bir şey olmayan bir polis şefim var.

General sevindi, minnettarlıkla elimi sıktı

- Şimdi taştan bir dağ gibi arkanızdayım. Polis şefinize söyleyin, onu asla aklımdan çıkarmayacağım.

Rennenkampf'ı uğurladıktan sonra ilçeden Karakatsi soyadlı polis şefini çağırdım. Kesinlikle Yunan değildi, soyadıyla onu nasıl yargılayabilirim? Gururlanarak baba tarafından Arnavut prensliği, anne tarafındansa Monakolu Grimaldiler'den geldiğini anlatmayı çok severdi. Onda eşkiyaca bir şeyler de olduğu doğrudu.

Yaşam sayfası oldukça sıradandı. Muhafız birliği süvarisi. Borçlar. Ordu şövalyesi. Kartlar. Gümrük bekçisi. Skandal. Jandarma birliği. Sınavı veremedi. Son aşama, ilçe polis şefi. 600 at kadar bir çevikliğe sahipti. Bir de aynı ustalığa.

Generalle olan sohbeti ona ilettim. Tam bir savaş atı gibiydi.

- Efendim, sizin için toprağın dibini bile kazarım. Endişelenmeyin sakın. En harika yaşlıları bulacağım. Sadece Napolyon'u değil, Büyük Petro'yu da hatırlayacaklar benim yanımda!
- Yok, gereksiz zahmet etmeyin. Napolyon'u hatırlamaları yeterli olacak bizim için.
- Emredersiniz efendim. Uçup gidiyorum.

Her zaman onun yürüyerek ya da araçla değil, uçarak gittiğini düşünüyordum. Böyle tez canlıydı işte. Yarım ay sonra Rennenkampf'tan karakterindeki çizgilerden bulunmayan kısa ve öz bir telgraf alıyorum: "Teşekkürler. Yaşlı adam. Geliniz. Bastırıyorum."

Son kelime "bekliyorum" olmalıydı ama telegrafi çeken kişi karıştırmış. Her duruma karşın yanıma Krakatsi'yi alarak gittim. Ah! Bu hayrete düşüren polis şefi eşliğindeki yolculuk tek başına koca bir mizah derlemesini oluşturur!

Örnek vereyim. Sal bir köprü'nün bulunması gereken bir dereye yaklaşıyorduk. Fakat dere taşı, sal köprü kopup akıntıya karıştı. Belirsiz bir süre için yolumuz kesilmiş oldu. Fakat Krakatsi kaybolmuyordu. Sanırım ne bozkırlarda ne tropik ormanlarda, ne de kuzeyin taygalarında

kaybolmamıştı. Kim bilir, belki de doğa yalnızca bir hatayla onu önemli bir gezgin ya da kovboy yapmadı.

Kıyı boyunca üç dört verst gidiyoruz. Bir balıkçı kayığı bulup atları geri gönderdikten sonra nehri geçiyoruz. Fakat burada başka bir bela var. Hiçbir ekipmanımız yok. Balıkçılar at arabası bulunabilecek en yakın yerleşim yerinin 10 verst uzakta olduğunu söylüyorlar. Bir de alacakaranlık çöküyor. Bir anda izci Karakatsi'nin keskin gözü kıyıdaki tüylü söğütlerin altında çok eskiden kalmış, Yahudilerin çevredeki yerel pazarlara 10-15 kişilik guruplarla dolaştıkları eski, üst kısmı yuvarlak yük arabasını görüyor.

Sonra Krakatsi'nin bariton sesiyle tenor sesli Yahudilerin konuşmalarının yankılandığı büyük bir sohbet işitiyorum. Her dakika tartışma daha gürültülü bir hâl alıyor. Yahudiler arabalarını bırakmak istemiyor. Onların da kendilerine göre acil ticari işleri, kendi yolları var.

Tam vaktinde itibarımı ve sorumluluğum altındakileri hatırladım, herhangi bir toplumsal karışıklığın sebebini araştırmalı ve onun durdurulması için her türlü önlemi almamalı mıyım.

Yaklaşıyor ve yürürken tatlı bir etkileycilikle soruyorum:

- Sorun nedir dostlarım, ne oldu?

Fakat Krakatsi aceleyle bana doğru geliyor:

- Efendim, rahatınızı bozmayın. Bu size minnettarlıklarını sunmak için burada toplanmış bir kalabalık.

Ne yaparsın, polis şefine küçük bir telkinde bulunacak ve arabanın yolcularıyla dostane bir anlaşma yapacak. Elbette onlar muazzam bir şey istediler kendi ölçülerinde, bir buçuk ruble ve en kibar şekilde vedalaştık.

Taşra şehri Smorgon'a törenle girişimiz şahaneydi. Hayatımın sonuna kadar unutmayacağım! Valinin geliş ritüeli yüzyıllar üzerine temelleniyordu. Üzerinde herhangi bir değişiklik yapılmamıştı. Genelde şehrin sınırında polis şefi yöneticiyi karşılar, ona mutluluğunu bildirir, arabaya ya da bir bineğe binmesine yardım eder ve küçük arabada yüzünü ona yarım dönerek kahramanvari bir şekilde durur.

Fakat biz tarih öncesine ait at arabamızdan pazar yerinde indiğimizde meydan tamamen boştu. Sadece binekler, telegalar, at arabaları değil, bir tane yük arabası bile yoktu. Ne yapmalı peki? Ancak Krakatsi hep yükseklerdeydi.

- En derin affınızı dilerim, efendim! Hepsi şu lanet olası sal köprü yüzünden. Bir dakika beklemenizi istirham ediyorum. Hemen halledeceğim!

Tam beş dakika sonra önümde güzel, cilalı rüganlarla tek başına koşulmuş şanlı alaca bir at yükseldi (bu binek aracı eksiden “egoistka” olarak adlandırılırdı). Kırmızı sıkı bir kemerle kuşanmış şık bir arabacı önde oturuyordu. Krakatsi arka koltuktan hafifçe kalktı.

- Lütfen efendim! Bu ev hâli için özür dilerim. Heyhat, böyle şeyler oluyor! Hey arabacı! Londra misafirhanesine! Çabuk!

İyiliksever bir şekilde “Hadi oturun, beraber gidelim” dedim.

Fakat geç olmuştu. Çoktan alaca atın tırıs gidişine kapılmıştım.

Yolumuz gerçek bir kıyametten gelen bir resim tarafından, dar rayların devam ettiği uzun Saint Petersburg caddesine çıktığımda kesiliyor. At arabası son hızda uçup gidiyor. Önde, tiz sesiyle bağırarak genç bir çocuk var. Rehber deli gibi öfkeyle birkaç kelime geveliyor. Yaşlı atlar dört nala değil de karınlarını yere yaymış bir biçimde koşuyorlar.

Vagon sarhoş gibi bir taraftan diğer tarafa yalpalıyor, vagondaki yolcularsa tomrular gibi oradan oraya yuvarlanıyor. Meydanın arka tarafındaysa bir mucize! Klasik polis müdürü duruşunda harekete sırtını dönmüş, eli siperliğin altında polis şefi Krakatsi duruyor. Bizi yakalayan kâbus gibi bu görüntü bir toz bulutunun içinde kayboluyor...

Londra misafirhanesinin önünde durur durmaz harika Krakatsi merdivenlerden iniyor.

- Efendim, bana teslim edilen ilçede her şeyin yolunda olduğunu bildirmekten şeref duyuyorum!

Bir sonraki gün Rennekampf’la kahvaltıdan sonra generalin büyük bir memnuniyetle şeker gibi dediği yaşlılarla konuşmaya gittik. Büyük bir topluluk bize eşlik etti: oradaki öğretmenler, şehir belediyesi üyeleri, garnizon subayları vs. Yaşlı adam evinin önündeki bankta oturuyordu.

Bizi görünce yavaşça ayağa kalktı ve çenesini koltuk değneğine dayadı. Daha saçları kırışmamıştı, sarıydı. Başını hafifçe titriyordu, ince bir sesi vardı. Sonra onun kadim müminlerden biri olduğunu öğrendik. (Rusya’da eskiden dinle haşır neşir olan yaşlılara böyle deniyordu). Sınav başladı.

- Eh dede, anlat. Diye emretti Rennekampf canlı ve yüksek bir sesle.
- Ne anlatayım, yaşlıyım ben, saygı duy, bu kadar. Diye fısıldadı ince sesiyle yaşlı adam.

- Dede hatırlamaya çalış! Napolyon Savaşı'nı hatırlıyor diyorlar? Napolyon'u gördün mü?
- Napolyon'u mu? Elbette babam, gördüm, gördüm. Hem de seni gördüğüm gibi böyle çok yakından.
- Heh işte bunu anlat bize. Korkma yönetim sana minnetinin karşılığını ödeyecek. Peki nasıl gördün Napolyon'u?
- Nasıl mı gördüm? Burada, harman yerinde gördüm. O vakit orada yeni bir köy evi vardı. Balkonlu bir ev. O balkondaydı işte Napolyon. Ben sundurmanın altındaydım. Elbette küçüktüm, küçük bir çocuktum, az hatırlıyorum şimdi. 6 yaşındaydım o vakitler. Napolyon duruyor, tüm askerler önünde yürüyordu. Tüm askerler, tüm askerler, tüm askerler. O kadar çok asker vardı ki korkunçtu! Sonra merdivenlerden aşağı indi, başımı okşayıp anlaşılmayan, Fransızca bir şeyler söyledi: "Askere gelmek ister misin çocuk?"

Yaşlı adam güçlkle konuşuyordu ve her kelimedden sonra inliyordu. Zaman zaman duyulmuyordu söyledikleri.

- Dede, nasıl giyinmişti Napolyon? Yaşlı adam tekrar kalabalığa göz gezdirdi, tıpkı bulanık gözleriyle birini arıyor gibiydi, sonra emin olmayarak "Nasıl mı giyinmişti? Her zamanki gibi: üzerinde gri redingotu vardı, üç köşeli şapkası da. Başka da bir şey giymemişti.
- "Harika! Fevkalade!" Diye bağırdı Rennenkampf ellerini kaldırarak. "Çok teşekkür ederim efendim. Aferin, aferin polis şefi! Unutmayacağım! Böylesine harika yaşlı bir adamla yüzümüzü çamura sürmeyeceğiz. Değil mi efendim?"

Fakat sonra kurnaz okul müdürünü bir şeyler dürtükledi. Kuru bir şeydi, bir tarafına eğik ve keçi gibi bir sakalı vardı.

- Efendim, pedagog olarak... bu tarihî anda... çok denk gelinmeyecek bir olay... bir soru sormak için izninizi istiyorum. Dedi Rennenkampf'a.
- Evet, lütfen, lütfen, diye izin verdi Rennenkampf.
- Dede, diye bağırdı yaşlı adamın kulağına pedagog, Napolyon nasıl bir imparatordu?
- Bu da nesi? diye sordu yaşlı adam. Orada yardıma Rennenkampf geldi, sert komutan sesiyle, söyle, Napolyon'un dış görünüşü nasıldı? Kısa boylu mu uzun boylu mu, zayıf ya da şişman mı? Tam olarak nasıldı?

Burada garip bir şey oldu. Yaşlı adam bir an canlandı ve doğruldu. Öksürdü ve sesi daha sert ve net oldu.

- Nasıl mıydı? Napolyon? Şöyleydi işte: Boyu şu akağaç kadardı, omuzlarından bir karış daha fazla, sakalı dizlerine kadardı ve korku vericiydi, ellerinde kocaman bir balta vardı. Baltayı salladığında, kardeşlerim, on kişinin başı omuzlarından düşüyordu! Böyleydi o işte! Tek kelimeyle imparator!

Olanları tasvir etmek çok zor.

- Bu kepazelik! Diye haykırdı Rennenkampf, orada bulunanların korkudan dizlerinin bağı çözülmüştü, Grimaldi'nin cesur torununun benzi attı ve sendeledi.

Sinirli general öfkesini boşaltırken çok zaman geçti. Sonra bir şekilde sakinleşti.

- Hiçbir şey, onu eğiteceğiz daha. Önümüzde çok zaman var. İhtiyar olmadan hiçbir şey yeterli değil. Polis şefi, siz onun hocası olacak ve cevabını vereceksiniz!

Korkunç general anlaşmadı ve ateşli bakışlarıyla Krakatsi'yi delip geçen ışınlarıyla ateş ediyordu, onu Pavel Karloviç alnını bir mendille silerken bana dönerek kararlı bir şekilde bağırdı:

- Eğer bu Petersburglu beylerin canları Romanov hanedanının üç yüzüncü yılı için modernliği kazıp çıkarmak istiyorsa bunu reddediyorum itaatkâr hizmetkâr! İstifa ediyorum! Evet!

1928

AŞK İNLİYOR

Beni şakacı gözlerde arama,
Sonuçta, saf duygu kalplerededir.
Beni müstehcen yüzlerde arama,
İlahi nimet her saf kalpte vardır.

Beni sahte bakışlara mahkum etme
Baskıcı yüreğin içinde çok acı çektim.
İki genç geçicilik duygusunu söylüyor
Cafelerde kaldım, kendimi affettim.

Hayır, yanılma dostum, ben hırs değilim,
Ne geçici bir his ne de ruhun kölesi.
Zenginliği sevenler pardasiman, lek'tir.
Aslı ben değilim onların yolu.

Bayan firoqin'i gördüm mazluma
Dünyanın dar olduğu adımı öttürüyor.
Ne de olsa onu terk eden ben değilim.
Yalancı Yori'nin kendisi suçlanacak.

Kör gözler dibe battı değerim,
İş, sevginin değerinden de ayrılmadı.
Yere vur ve tekrar silahlı mendek olarak
Sessizce yüreklerin mezarından bir yer
edindim.

Mutluluk benim en sadık, yanan
yoldaşımdır
Girmemiş olan kalbimden onu bekleme.
Anlık duygulara sebep verme
Hayatı bensiz ve mutsuz geçirme!

Pokiza MAHMUDOVA

Özbekistan (şair, gazeteci)

VE İNSAN

Sırlı aynalarda seyrettim özümü
Zamanın değirmenine şaşıp kaldım
Gördüm ki ruhum boydan boya ağarmış
İklim ne çok değiştirmiş mekândan mekâna
Meğerse yükseklerle çok kar yağarmış
Hikmetinden sual olunmaz ey Yüce Tanrı
Demir dövüldükçe çelikleşirken
Bir ömre kaç acı sığarmış?

Hilkati ne garip insanın!
Ruhu arşa çıksa da
Ayakları bir yerde balçığa batarmış
Bildim!
Mesele mezellete saplanıp kalmamak
Esfeleisefilin her gördüğü çamura yatarmış
Yere inince iri kuşlar
Gökler çehresini çatarmış
Ve bataklığa dadanan kargayı
Yine bataklık yutarmış

Dr. Fatih KESKİN

HIÇLIK KARŞISINDA

Yakın bir sonsuzluğun karşısındayım

Bozkırın ortasında bir kurt gibi

Hangi bekleyiş beni bir avdan farksız yapar

Işıklar belli, ışıklar soluk, ışıklar var mı?

Bilmeden etmenin suçlu yükü

Vicdan denen şeyin haksız azabı

Karanlığın içinden çıkıyorum

Hiçlik tamamen karşımda

Uyandırmaya korkuyorum

Ayaklarımın dibinden aklıma yönelecek

ve uykunun esrik feryadını gözlerine kusacak

Hiçlik karşısında ben varlığımla günahkâr olacağım.

Yasin UYSAL

SÜVEYDA

En büyük sevgiler hep en derin kuyularda takılı kalır. Bir şairin dilindeki anlamamayan şiirin, şiirden anlamayan bir kadının üzerine alınmasıdır. Çivili bir tahta üzerine çıplak ayaklarla basıp, o tahta üzerinde yürü demek ile başladı o aşklar. Ferhat'ın dağları delmesi bir bahaneydi aslında. Şirin'in aşkını anlatabilmek, Ferhat'a yetmeyecekti. Bir fotoğrafın cüzdandan inmesi kadar ağır bir şeydi aşk. Çerçevesi kırık bir resmin, virane bir evin duvarında asılı kalmasıydı aşk. Aşka başlarken o yürekler, o titrek eller, o ince ve sıska bacaklar, beraberinde bir ayrılığa da eşlik edecekti.

Bugün bir zorlukla gözlerim aralanıyor.

Sırtımda bir dağın yükü var

Yüzümde bir karartı dolanıyor.

Bir şeyler geçmiş içimden

Bir tren bir şeyler götürmüş yüreğimden

Bu bendeki eksikliğin adı

Bu bendeki eksik parça...

Süveyda

Dilim varmıyor anlatmaya

Zorlama beni ne olursun

Kelimeler diken gibi saplanıyor bağrımda

Yokluğun.

Gidişinin adı nedir ki süveyda

Heybemde hiçbir kelam kaldıramıyor bu ayrılığın yükünü

Gözlerin süveyda

Gözlerinin içindeki bakış nasıl anlatılır bilmem ki

O gözlerin var ya

Şahikalarımın uçlarında bir güvercin olurdu.

Gözlerin süveyda

Denizi ve göğü içine almışçasına.

Gözlerin bir ölüyü mezarından kaldırırcasına

Süveydam

Bağrımın toprağında yeşeren çiçek.

Ufuklarımın çizgilerine değen her şeyim.

Sen gittin

Bu şehrin tüm anıları

Gidişinin depremiyle sarsıldı.

Bir bir döküldü yüreğimin ortasına

Şimdi yüreğim senin anılarından oluşan bir moloz yıkıntısı

Evim de yıkıldı.

Yanmıyor güzelliğinin lambası.

Duvarlarımda asılı resimlerin de yok artık.

Nasıl kıydılar o resimlere.

Benim elim dokunmaya varmadı.

Süveydam.

Benim bahçemin en nadide çiçeği

Gidişin bu bahçeyi de ateşe verdi.

Artık sulamıyor kimse bu kurak toprağı.

Kokusunu senden alamayan çiçeklerim de öldü

Bir bir düştüler mezarlığa dönüşen yüreğime.

Şimdi yeşermiyor hiçbir şey içimde.

Yani süveydam.

Giden sen değildin.

Giden bendim.

Giden benim ruhumdu.

Yanan benim umudumdu.

Yanan bizdik.

Süveydam.

Her şeyim.

Bahçemin en güzide çiçeği

Olmasan da yanımda

Sen hâlâ bahçemsin.

Selçuk ARSLAN¹

¹ Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlahiyat Bölümü 3. Sınıf Öğrencisi

YOL'SUZLUK

Öte diyarlardan bir haber verilsin

Gün doğmuş, ay kararmış

Doğan çocuklar başkaldırmış

Sen Akif'in bahsettiği nesil değilsin

Düzen değişmiş artık ölümler yakın

Gençlik kaybolmuş gençlerle

Yol kararmış ay gözükmeyen tepelerde

İnsanlık artık övünme, yakın!

Gözü dönmüş şehirlere inmiş eşkıyalar

Zulüm artık zalimden korkar

Günler artık bir değil içimiz kor, kar

Üstümüze düşer yakında günahkâr taşlar.

Saffet DİNLEMEZ

“KORKUT ATA” OYUNU ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Tuğba AYDOĞAN

Turan Oflazoğlu'nun 1998 yılında kaleme aldığı “Korkut Ata” adlı iki perdelik oyunda, Türk kültürünün en önemli eserlerinden biri olan Dede Korkut Kitabı'ndaki dört boydan çeşitli bölümlere yer verilmektedir. Boylar, büyük ölçüde ana fikir ve içeriği sabit kalacak şekilde, “Dede Korkut’un ölümden kaçabilmek için kopuz eşliğinde anlattığı hikâyeler” olarak birtakım değişiklikler ile yeniden kurgulanmıştır.

Eserin birinci perdesinde, “Dirse Han Oğlu Boğaç Han” ve “Kam Büre Bey Oğlu Bamsı Beyrek” boylarına; ikinci perdesinde ise, “Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı” ve “Duha Koca Oğlu Deli Dumrul” boylarına yer verilmiştir.

Eser, Korkut Ata'nın Azrail ile konuşmasıyla başlar. Korkut Ata, Azrail'e ne kazdığını sorar ve kendisi için bir mezar kazıldığını öğrenince, ölümden kurtuluş olup olmadığını merak eder. Azrail'den kurtuluş olmadığı malumdur. Fakat Korkut Ata bir ümit topuzuyla Azrail'i korkutmaya çalışır; ancak, karşısındaki bir hayvan değildir ki topuzdan korksun. Azrail gülerek “daha ince ve daha uygarca” bir yol bulmasını ister Korkut Ata'dan. Bunun üzerine Korkut Ata, kopuzu icat eder:

“Yaban hayvanlarına karşı

Yaban hayvanlarından da tehlikeli

İnsanlara karşı kendimi savunmak için

Kök nar ağacından yontmuştum topuzumu

Onu çanak gibi oydum

Deve derisiyle kapladım oyuğu

Kişnemesi her yerden duyulan aygırın

Kuyruğundan teller kopardım sonra

Bir teli insan için gerdim üstüne

Bir teli de Tanrı için”

Kopuzunu tıngırdatan Korkut Ata; ölüm korkusunu bu şekilde yendiğini, ezgiler üreterek sağlık bulunduğunu hisseder. Önceleri ölümden korkarken, kopuzu sayesinde ölümü korkutan kişi yani “Korkut” olduğunu anlar ve soy soylar:

“İçimdeki dağınık boş sesler

Türküye dönecek kopuzumun tellerinde

Bundan böyle hep yaşamı

Güzel eşsiz yaşamı anlatacağım

Ölüme baş eğmeyen yaşamı

Ve sevinç üreten ezgilerimle

Yaşamın bekçisi olacağım ben”

Korkut Ata, kopuzunun tellerine dokundukça Azrail’in uzaklaştığını, anlattıkça huzur bulunduğunu fark eder. Ve yaşamın bekçisi olmak için başlar anlatmaya...

Oflazoğlu, kurgusunun temelini Korkut Ata’nın ölüm korkusunu ve kopuz çalıp hikâyeye anlatma sevdasını yerleştirir. Bu sevda ile dile gelen Korkut Ata; belirtilen dört boyu birbiri ardınca yeri geldiğinde sözü kahramanlara bırakarak, yeri geldiğinde sözü alarak anlatır. Bu anlatmalara Dede Korkut Kitabı’ndan zaten aşinayız...

Fakat son anlatma, özellikle “Duha Koca Oğlu Deli Dumrul” seçilmiş gibi görülüyor. Zira Dumrul’un canının karısı tarafından kurtarılması, Azrail’in “can pazarlığı”nı bitirmiyor. Dumrul yerine canı alınan Korkut Ata oluyor.

Anlatmanın sonunda Korkut Ata, dünyadaki görevinin son bulduğuna inanıyor ve kopuzunu uygun bir yere asarak, huzur içinde şu sözleri söyleyerek Azrail ile birlikte ölüme gidiyor:

“Eninde sonunda

Uzun yaşın ucu ölüm

En sonu ayrılık daima”

Birlikte giderlerken kopuz kendiliğinden çalmaya başlar. Azrail, bir kopuza bir de Korkut’a bakar. Şaşkınlık içerisinde kalır. Korkut, gururla gülümser; Azrail’e buyur gidelim işareti yapar ve eser son bulur.

Özellikle belirtmek isterim ki, Oflazoğlu; hemen hepimizin aşına olduğu Dede Korkut boylarını öyle akıcı bir şekilde yeniden kurgulayıp sunmuş ki eseri keyif içerisinde ve merakla bir çırpıda okuyabiliyorsunuz. Önermesi bizden, okuması sizden.

Sözü fazla uzatmadan Korkut Ata gibi bir alkış ile son verelim satırlarımıza. Tıpkı Oflazoğlu’nun arzu ettiği gibi;

“Gök kubbede kopuzumuzun sesi kesilmesin susmasın,

Korkut gibi ozanlarımız hep olsun var olsun!”

TÜRK DÜNYASI ORTAK ATASÖZLERİ

Türkiye Türkçesi: Başka devlette sultan olacağına, kendi devletinde kösele ol.

Başkurt Türkçesi: Sit ilde soltan bulgansa, üz iliñde ultan bul.

Kazak Türkçesi: Kisi elinde sultan bolğansa, öz eliñde ultan bol.

Kırım-Tatar Türkçesi: Başka ilniñ sultanı olgance, özü iliñniñ çobanı ol.

Kumuk Türkçesi: Gişini elinde soltan bolgunça, öz elinde ultan bol.

Özbek Türkçesi: Kişi yurtida sultan bolgunça, öz yurtiñda ultan bol.

Uygur Türkçesi: Kişi yutida Sultan bolgiçe, öz yutiñda ultañ bol.

Kaynakça

Çobanoğlu, Ö. (2004). Türk Dünyası Ortak Atasözleri Sözlüğü. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

KİTAP ÖNERİLERİ

